

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

УДК 330.341.12: 65.011.4: 338.45

ЯСІНЕЦЬКА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

**ПОСТКОНФЛІКТНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ
ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕСУРСООЩАДНОЮ РОБОТОЮ
В УМОВАХ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Кирич Наталія Богданівна,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя,
завідувач кафедри менеджменту у виробничій сфері

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Тарасюк Галина Миколаївна,
Житомирський державний технологічний університет,
завідувач кафедри менеджменту організацій і
адміністрування;

доктор економічних наук, професор
Петухова Ольга Михайлівна,
Національний університет харчових технологій,
професор кафедри менеджменту та адміністрування;

доктор економічних наук, професор
Анісімова Ольга Миколаївна,
Донецький національний університет (м. Вінниця),
завідувач кафедри інформаційних систем управління

Захист дисертації відбудеться « ____ » серпня 2016 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.052.05 Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: 46008, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56.

Автореферат розісланий « ____ » липня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Д 58.052.05

Л.М. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток переробних підприємств України в пострадянський період, як відомо, базувався на використанні наявних ресурсовитратних технологій, які посилювали техногенне навантаження на виробництво. Збалансований економічний розвиток України, входження її до глобальної економіки на правах паритетного партнера вимагає визначення та своєчасної реалізації потенціалу зростання соціальної, економічної та екологічної ефективності національного переробного виробництва. Неодмінна вимога переходу до вищого рівня ресурсокористування виступає об'єктивною і безперечною умовою підвищення ефективності суспільного виробництва. Незбалансована структура виробництва, супроводжується значними ресурсними втратами, що призводить до погіршення показників економічного розвитку підприємств, зниження їх інвестиційної привабливості. Ця проблема є надзвичайно складною, оскільки потребує комплексного вирішення на всіх рівнях господарювання. Обґрунтованість економічних змін передбачає інвестування ресурсоощадної діяльності виробництва. Ціллю використання інвестиційного потенціалу повинно стати насамперед створення нових інноваційно-технологічних систем, які в змозі забезпечити високу віддачу при їх входженні у відтворювальний процес. Отже, ресурсоощадність та раціональне використання виробничого потенціалу переробних підприємств створює основу для залучення інвестиційних ресурсів з подальшим їх спрямуванням на забезпечення конкурентоспроможності виробництва.

Ефективність використання ресурсного потенціалу висвітлено у працях В. Г. Андрійчука, П. Ф. Веденічева, О. О. Веклич, В. Г. В'юна, В. В. Горлачука, Б. М. Данилишина, О. Ю. Єрмакова, Я. В. Ковалю, Д. Ф. Крисанова, О. В. Мороза, Т. Л. Мостенської, В. О. Паламарчука, Б. Й. Пасхавера, О. Ф. Савченко, І. Н. Топіхи, М. А. Хвесика, Є. В. Хлобистова, В. М. Яценка.

Питання аналізу господарської діяльності суб'єктів господарювання в умовах економічної кризи на основі ресурсоощадності залишаються у полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних положень щодо проблеми оцінювання ефективності ресурсозберігаючих проектів зробили такі закордонні вчені: М. А. Байков, П. П. Безруких, В. В. Войтов, Л. Л. Каменік, Н. Н. Семенов та ін. Серед вітчизняних науковців, які займалися проблемами ресурсозбереження, слід відмітити таких, як: Н. Н. Андрєєва, Р. І. Балашова, А. М. Близнюк, А. В. Бреславцев, С. І. Дорогунцов, М. І. Іванов, Н. Й. Конищева, О. В. Мірошниченко, Н. Ю. Подольчак, І. М. Сотник, Л. Т. Хижняк та ін.

Проблеми ефективного ресурсовикористання переробних підприємств України досліджували: Б. М. Андрушків, О. М. Анісімова, З. Ф. Бриндзя, Д. І. Гнаткович, Н. Х. Грабак, Д. С. Добряк, М. В. Зубець, М. В. Калінчик, О. І. Котикова, В. М. Кривов, Т. М. Кулаковська, О. Б. Кузьменко, Л. Г. Мельник, Л. Я. Новаковський, О. В. Панухник, В. В. Підлесецький, І. Д. Примак, О. М. Петухова, П. Т. Саблук, В. Ф. Сайко, А. Я. Сохнич, А. Г. Тихонов, Г. М. Тарасюк, В. М. Трегобчук, О. В. Ульяновченко, М. К. Шидула, А. Е. Юзефович та ін.

Незважаючи на вагомі напрацювання, досі залишається нерозв'язаною проблема формування механізму управління та організації ресурсоощадною діяльністю

переробних підприємств у постконфліктний період (як у теоретичному, так і в практичному контексті) відповідно до вимог ЄС.

Необхідність та науково-практична значимість управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств в постконфліктних умовах обумовили вибір теми, її мету та основні завдання дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження відповідає науковому напрямку кафедр менеджменту у виробничій сфері й менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, а також є складовою науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, зокрема теми: ВК 24-08 «Розроблення територіальних стратегій формування кластерних структур в умовах міжрегіональних інтеграцій» (номер державної реєстрації 0108U004123), у межах якої автор розкрила економічну сутність організації ресурсоощадної діяльності в умовах переробних підприємств з позиції активізації Євроінтеграційних процесів у постконфліктний період та підготувала рекомендації з формування системи управління та інструментарій організації ресурсоощадною роботою в умовах переробних підприємств у контексті підвищення рівня ефективності та конкурентоспроможності виробництва; у рамках науково-дослідної теми ВК 38-12 «Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом підприємств сфери послуг в умовах трансформаційної економіки» (номер державної реєстрації 0112U002208), у контексті якої автором здійснено моделювання процесу підвищення ефективності виробництва від впровадження інноваційних ресурсоощадних технологій відповідно до Європейських вимог в умовах конкурентного середовища переробних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств і впровадження практичних рекомендацій щодо ефективного використання їх ресурсів у постконфліктний період в умовах адаптації до Європейських вимог.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- конкретизувати наукові погляди стосовно організації та розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств у постконфліктний період;
- провести класифікацію теоретико-методологічних підходів до розгляду деструктивних явищ, викликаних конфліктною ситуацією, у ресурсовикористанні переробних підприємств;
- провести аналіз передумов та розглянути принципи управління й організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств;
- аргументувати застосування методологічних прийомів аналізу використання ресурсів переробних підприємств;
- виробити методичні та практичні підходи щодо оцінювання збитків, обумовлених деградацією ресурсного потенціалу переробних підприємств;
- надати пропозиції з поліпшення нормативно-правової бази щодо раціонального використання ресурсів переробних підприємств в постконфліктних умовах;

- удосконалити методичний підхід до визначення амортизаційних відрахувань на капітальні вкладення;
- обґрунтувати застосування методологічних підходів до страхування ресурсів та основних засобів переробних підприємств;
- виробити концептуальні засади управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств у постконфліктний період;
- розробити організаційно-економічний механізм управління та інструментарій організації ресурсоощадною роботою переробних підприємств у постконфліктний період;
- розробити модель функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств.

Об’єктом дослідження є процеси управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств у постконфліктних умовах адаптації до Європейських вимог.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою наукового дослідження стали фундаментальні положення економіки переробних підприємств у постконфліктних умовах, загальнотеоретичні положення концепції сталого розвитку, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблем управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувались загальнонаукові та специфічні методи: *історичний* (при дослідженні еволюції ресурсоощадності – розділ 1, підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *монографічний* (при вивченні наукових праць з проблем управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств, дослідження історичних, соціально-економічних, екологічних передумов розвитку оощадного використання ресурсів переробних підприємств – розділ 1, підрозділи 1.1, 1.3.); *системного аналізу* (з метою виявлення взаємозв’язків та наслідків екологічних, правових та соціальних чинників у ході проведення ресурсоощадної роботи в умовах переробних підприємств – розділи 2, 3, 4, підрозділи 2.1, 3.1, 3.4, 4.1); *абстрактно-логічний* (при формуванні теоретичних узагальнень та висновків – розділи 1, 2); *теоретичного аналізу та синтезу* (для визначення передумов оощадного використання ресурсів переробних підприємств – розділ 2, підрозділ 2.1); *аналізу і синтезу* (з метою аналізу нормативно-правового забезпечення щодо використання ресурсів переробних підприємств України – розділ 3, підрозділ 3.2); *порівняння* (під час вивчення закономірності підвищення ресурсоощадності і системи її оцінок – розділ 3); *розрахунковий* (при визначенні грошової оцінки ресурсів переробних підприємств – розділи 4, 5, підрозділи 4.1, 4.3, 5.2); *економіко-статистичний і порівняльний* (при аналізі ресурсного забезпечення переробних підприємств – розділ 4, підрозділи 4.1, 4.2); *метод групування* (з метою відбору показників-індикаторів оцінювання рівня ресурсоощадності – розділ 5, підрозділи 5.2, 5.3); *факторний аналіз та моделювання* (при розробці моделі оптимізації ресурсовитрат – розділ 5, підрозділ 5.3); *графічний* (для наочного представлення теоретичного, методичного і статистичного матеріалу – розділи 2, 3, 4). Також у процесі дослідження використовувались

статистичні методи: *ряди динаміки, порівняння середніх і відносних величин, індексний метод* (під час аналізу екологічного, економічного і соціального стану ресурсовикористання переробних підприємств – розділ 5, підрозділи 5.1, 5.2).

Інформаційну базу досліджень складають законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Укази Президента і Постанови Кабінету Міністрів України, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам ресурсоощадності, економічна, соціальна література та періодичні видання, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Тернопільській області, показники функціонування переробних галузей, дані соціологічного опитування, мережа Інтернет, а також результати досліджень, які виконані автором особисто.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі вирішено теоретико-прикладну проблему формування системи управління та організації ресурсоощадною діяльністю в умовах переробних підприємств. До найвагоміших результатів, які визначають наукову новизну, належать наступні:

вперше:

– сформовано методологічні підходи до формування організаційно-економічного механізму управління ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств, що ґрунтуються на синтезі соціально-економічної та екологічної ефективності переробних підприємств, забезпечуючи цим самим сталий розвиток переробної галузі в умовах глобалізаційних процесів та адаптації переробного виробництва до Європейських вимог у постконфліктних умовах;

– обґрунтовано науково-методичні засади та практичні рекомендації щодо оцінювання збитків переробних підприємств від зносу основних засобів при їх незбалансованому використанні, в основі якої є визначення енергомісткості та вартості еквівалентної кількості відновлення основних засобів, а також величини збитків, зумовлених погіршенням їх продуктивних властивостей;

– розроблено модель функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і є основою впровадження інноваційних, ресурсоощадних технологій у системі переробних підприємств;

удосконалено:

– методологію визначення втрат від неефективного використання ресурсів, в основі яких, на відміну від загальноприйнятих, лежать заходи з попередження деструктивних явищ у життєдіяльності переробних підприємств й недопущення подальшого розвитку кризових явищ виробництва та їх деградації;

– механізм моніторингу та аналізу використання ресурсів переробних підприємств, який, на відміну від існуючих, доповнено з метою удосконалення процесу показниками ресурсоемності та коефіцієнтом ефективності використання ресурсного потенціалу;

– концептуальні підходи щодо страхування переробних підприємств від збитків та впливу надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження та ін., які, на відміну від існуючих, враховують вітчизняний та зарубіжний досвід, інтереси інвесторів при вкладанні коштів в інвестиційні проекти лише за умови отримання належного страхового захисту;

набули подальшого розвитку:

– підходи до визначення напрямів та пріоритетів організації ресурсоощадної діяльності переробних підприємств у постконфліктних умовах, в основі яких, на відміну від інших, є принципи системності, комплексності, цілісності, довгострокової перспективи, нормативності, взаємовідповідальності, інформаційності, врахування вартості упущених можливостей, платності, економічного стимулювання, відшкодування збитків, «забруднювач сплачує»;

– методичні підходи щодо визначення амортизаційних відрахувань на капітальні вкладення з метою акумулювання коштів на поліпшення функціонування переробних підприємств;

– методи визначення шляхів досягнення еквівалентності обміну між продукцією сільського господарства і промисловості, що активізує надходження коштів в аграрний сектор;

– механізм управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств, що, на відміну від існуючих, забезпечує регулювання відповідальності й адекватності відшкодування заподіяних збитків;

– концептуальні засади розвитку управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств у постконфліктний період з використанням інноваційних технологій, які відрізняються тим, що дозволяють підвищувати продуктивність виробництва і якість продукції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у широких можливостях використання розробок в процесі управління та організації ресурсоощадною роботою в умовах переробних підприємств та підвищення ефективності переробного виробництва. Практична реалізація сформульованих пропозицій створює умови розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств та підвищення соціально-економічної та екологічної ефективності рішень, пов'язаних із сталим розвитком національної економіки. Прикладний аспект підтверджується практичним застосуванням окремих положень та результатів дослідження у державних установах та на підприємствах переробної галузі і підтверджується відповідними довідками, виданими: Департаментом економічного розвитку і торгівлі Хмельницької обласної державної адміністрації при підготовці Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр. та проектів Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2015-2017 рр. і Програми соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2015 р. (довідка від 08.07.2015 № 02-01-1351/15); Департаментом агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка від 16.07.2015 № 01-01/1381); Управлінням агропромислового розвитку Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації (довідка від 17.09.2015 № 828/01-09); Управлінням агропромислового розвитку Дунаєвецької районної державної адміністрації Хмельницької області (довідка від 17.09.2015 № 01-28/391); ТзОВ «М'ясопереробний завод «Поділля» (довідка від 17.07.2015 № 207 «д»); ТзОВ «Міамакс-імпорт» (довідка від 21.08.2015 № 57).

Основні результати дослідження використовуються у навчальному процесі у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя при викладанні дисциплін: «Інноваційний менеджмент», «Управління потенціалом підприємства», «Стратегічний менеджмент», «Підприємництво» (довідка від 30.09.2015 № 2/28-2805).

Особистий внесок здобувача. Наукова робота, як теоретико-методологічний вклад у розвиток управління та організації ресурсощадною роботою в умовах переробних підприємств, є результатом особистого дослідження автора, в якому викладено підхід до вирішення важливої науково-практичної проблеми в умовах раціонального використання ресурсів й адаптації їх до Європейських вимог. Результати досліджень містять положення, висновки і пропозиції, отримані автором самостійно, відображають його внесок у розвиток управління та організації ресурсощадною діяльністю переробних підприємств як напрям економічної науки і представлені в списку публікацій. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї, положення та розрахунки, які є результатом власних досліджень. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, наведено в переліку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень доповідались, обговорювались і були схвалені на Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми інноваційної діяльності в Україні» (Київ, 18-19 січня 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (Ужгород, 22-23 листопада 2013 р.); II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства» (Тернопіль, 5-6 грудня 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні засади сталого розвитку національного господарства» (Кам'янець-Подільський, 21-22 листопада 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку» (Львів, 24-25 жовтня 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит та управління економічними процесами в світовій і національній економіці: історія, сучасність, перспективи» (Кам'янець-Подільський, 23 жовтня 2014 р.); Міжнародна науково-технічна конференція «Стан і перспективи харчової науки та промисловості» (Тернопіль, 8-9 жовтня 2015 р.); Міжнародний інвестиційний форум-виставка з енергоефективності та енергоощадності (Тернопіль, 8-9 жовтня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові погляди на економічний розвиток країни: теорії та пропозиції» (Ужгород, 11-12 грудня 2015 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано у 40 наукових працях загальним обсягом 168,2 д. а., з яких особисто автору належить 48,3 д. а., зокрема: 4 монографії, серед яких 1 одноособова, 35 статей у наукових виданнях, з них 5 у наукових періодичних виданнях іноземних держав, 4 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 9 тез доповідей на Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, 17 публікацій у наукових фахових виданнях, 1 з яких у електронному науковому фаховому виданні.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 480 найменувань, викладених на 52 сторінках, 15 додатків на 15 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 417 сторінок комп'ютерного тексту, з них 395 сторінок займає основний текст. Робота містить 24 таблиці, 57 рисунків, (32 сторінки – рисунки і таблиці, які повністю займають площу аркушу).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретико-прикладні основи управління та організації ресурсоощадною роботою в умовах переробних підприємств**» проаналізовано наукові погляди щодо формування ресурсоощадної діяльності переробних підприємств у постконфліктний період; систематизовано та розкрито особливості деструктивних явищ, викликаних конфліктною ситуацією, у ресурсовикористанні переробних підприємств; виявлені специфічні моменти при формуванні організаційно-економічних механізмів використання ресурсів переробними підприємствами в постконфліктний період.

Постконфліктне ринкове середовище України за останні роки стрімко впливає на погіршення функціонування переробних підприємств. У майбутній перспективі потрібно бути готовими до виникнення нових криз у силу циклічності розвитку економіки країни. Таким чином, щоб уникнути або мінімізувати такий хід розвитку подій, доцільно застосовувати ресурсоощадну політику в усіх сферах суспільного життя.

У сучасних умовах для ефективного управління процесом ресурсоощадності необхідна система управлінських рішень, орієнтована на перспективу, а не система заходів. Якщо раніше результати ресурсоощадності в основному залежали від технологічних рішень, то тепер, на етапі зміни типів ресурсозабезпечення, на перше місце виходить чинник управління, який повинен швидко адаптуватись до кризових умов, бути більш гнучким щодо ціноутворюючої ланки та оперативним як у системі реалізації, так і в системі виробництва. В силу згаданих обставин пропонується новий підхід до сутності процесу формування нової моделі – ресурсоощадної політики на підприємстві, яку зображено на рис.1.

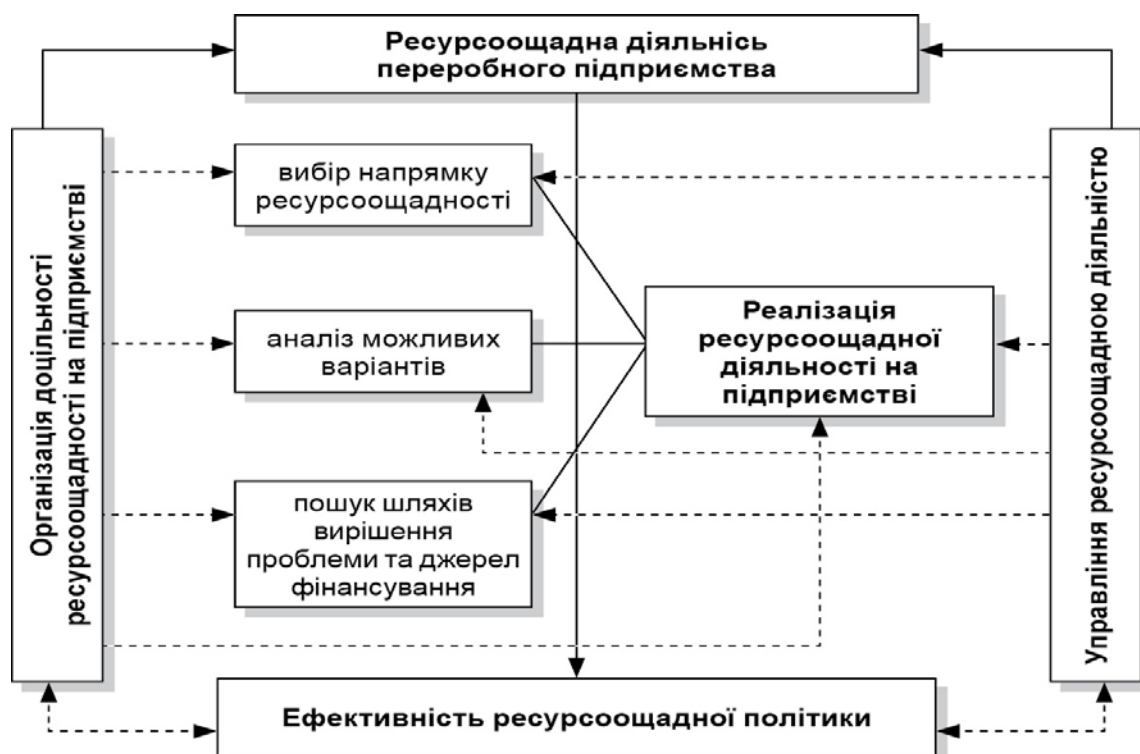

Рис. 1. Сутність процесу формування ресурсоощадної політики на переробних підприємствах

Сучасна економічна ситуація української економічної системи обумовлює не тільки доцільність, але й необхідність її руху до ресурсоощадності, до такого типу виробництва, який потребує підвищення ефективності використання усіх без виключення видів ресурсів: матеріальних, енергетичних, техніко-технологічних, фінансових, інформаційних, трудових, інтелектуальних. Ресурсоощадна політика повинна спрацювати ефективно і дозволити підприємству «справитися» зі складною економічною ситуацією та вивести підприємство на рівний прогнозований стан. Застосування ресурсоощадної політики повинно зробити ринковий потенціал підприємства цікавим для реальних кредитних інвесторів, не дивлячись на ринковий курс національної валюти та його знецінення. Процес формування ресурсоощадної політики стає одним з ключових чинників ринкового успіху, що є вагомим конкуруючою перевагою у системі пошуку нових можливостей розвитку суб'єктів господарювання у постконфліктних умовах.

Якість використання ресурсів переробних підприємств тісно пов'язана з соціально-економічним розвитком аграрного сектору економіки, екологізацією та інтенсифікацією виробництва, продовольчою безпекою країни (рис. 2).

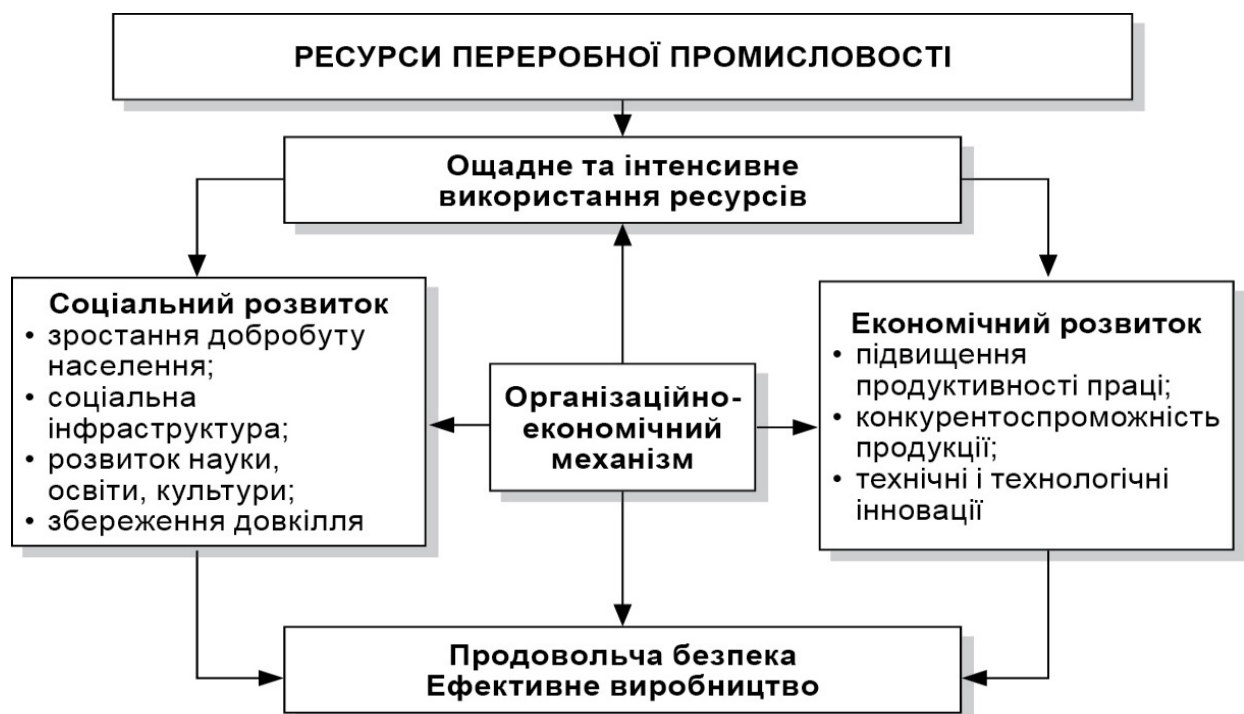

Рис. 2. Характеристика соціально-економічного розвитку переробних підприємств на основі інтенсивного і ощадного використання ресурсів

Ощадне використання ресурсів забезпечується більш ефективним обладнанням, технологічними процесами, методами і формами організації виробництва як при екстенсивній, так і при інтенсивній формах відтворення, але збереження і відновлення якісних характеристик обладнання і засобів праці при економії трудових, матеріальних і фінансових ресурсів дає змогу отримувати додаткову продукцію без кількісного розширення ресурсів і залучення у виробництво додаткових основних фондів.

Таким чином, можна стверджувати, що ощадне використання ресурсів є підставою інтенсифікації виробництва. Зазначимо, що екстенсивний розвиток переробного виробництва стримується обмеженими ресурсами, і в Україні він практично вичерпав себе. Інтенсифікація використання ресурсів має антивитратну спрямованість, фондозберігаючу, працезберігаючу природу.

Оскільки виробництво має циклічний, повторюваний процес, то для забезпечення його безперервності необхідне постійне відновлення ресурсного забезпечення. Характер відновлення ресурсної основи визначає просте або розширене відтворення виробництва. Виходячи з цього, сформульовано наступне визначення: деструктивні явища ресурсовикористання підприємств – це будь-які події і процеси, що порушують раціональне використання і відтворення ресурсної бази господарства. У зв'язку з різним походженням ресурсів і відповідно деструктивні явища для кожного виду ресурсів мають свої особливості, які виділено у дві групи – зовнішні та внутрішні (рис. 3).

Рис. 3. Класифікація деструктивних явищ у господарському ресурсовикористанні переробних підприємств

Управління ресурсоощадністю у постконфліктних умовах соціально-економічної трансформації підприємств носить комплексний, системний характер, тобто управлінські взаємовідносини мають різноманітні сторони (політичні, соціальні, економічні, організаційні, технічні) відповідно до функцій, виконуваних у процесі управління процесом ресурсоощадності. Систему управління розглядають у сукупності двох блоків (рис. 4).

Таким чином, організаційно-економічний механізм ресурсоощадності в постконфліктних умовах соціально-економічної трансформації підприємств можна розглядати як систему елементів управління ресурсоощадністю (цілей, функцій, методів, структури, суб'єктів управління) й об'єктів управління ресурсоощадністю, у якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів ресурсоощадності на необхідний стан або реакцію об'єктів управління і яка має вхідні параметри і результативну реакцію.

Для вибору оптимального варіанту організаційно-економічного механізму ресурсоощадності необхідне обґрунтування ефективності здійснюваних заходів (F):

$$F = (X_1, X_2, X_3, \dots, X_n; Y_1, Y_2, Y_3, \dots, Y_m; C_1, C_2, C_3, \dots, C_t) \rightarrow \max, \quad (1)$$

де $X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$ – показники ресурсоощадності; $Y_1, Y_2, Y_3, \dots, Y_m$ – чинники, що впливають на організаційно-економічний механізм ресурсоощадності;

$C_1, C_2, C_3, \dots, C_t$ – важелі ресурсощадності з врахуванням постконфліктних умов діяльності переробних підприємств. Можливості вибору X_j завжди обмежені зовнішніми щодо системи умовами, параметрами.

Система обмежень:

$$qr(X_1, X_2, X_3, \dots, X_n; Y_1, Y_2, Y_3, \dots, Y_m; C_1, C_2, C_3, \dots, C_t) \{ \leq \} \theta, \quad (2)$$

$$r = (1, 2, \dots, 5)$$

Запропонована система описує внутрішні технологічні та економічні процеси функціонування й розвитку виробничо-економічної системи, а також процеси зовнішнього середовища, які впливають на результат діяльності системи.

$$X_j > 0, j = 1, 2, \dots, n, \quad (3)$$

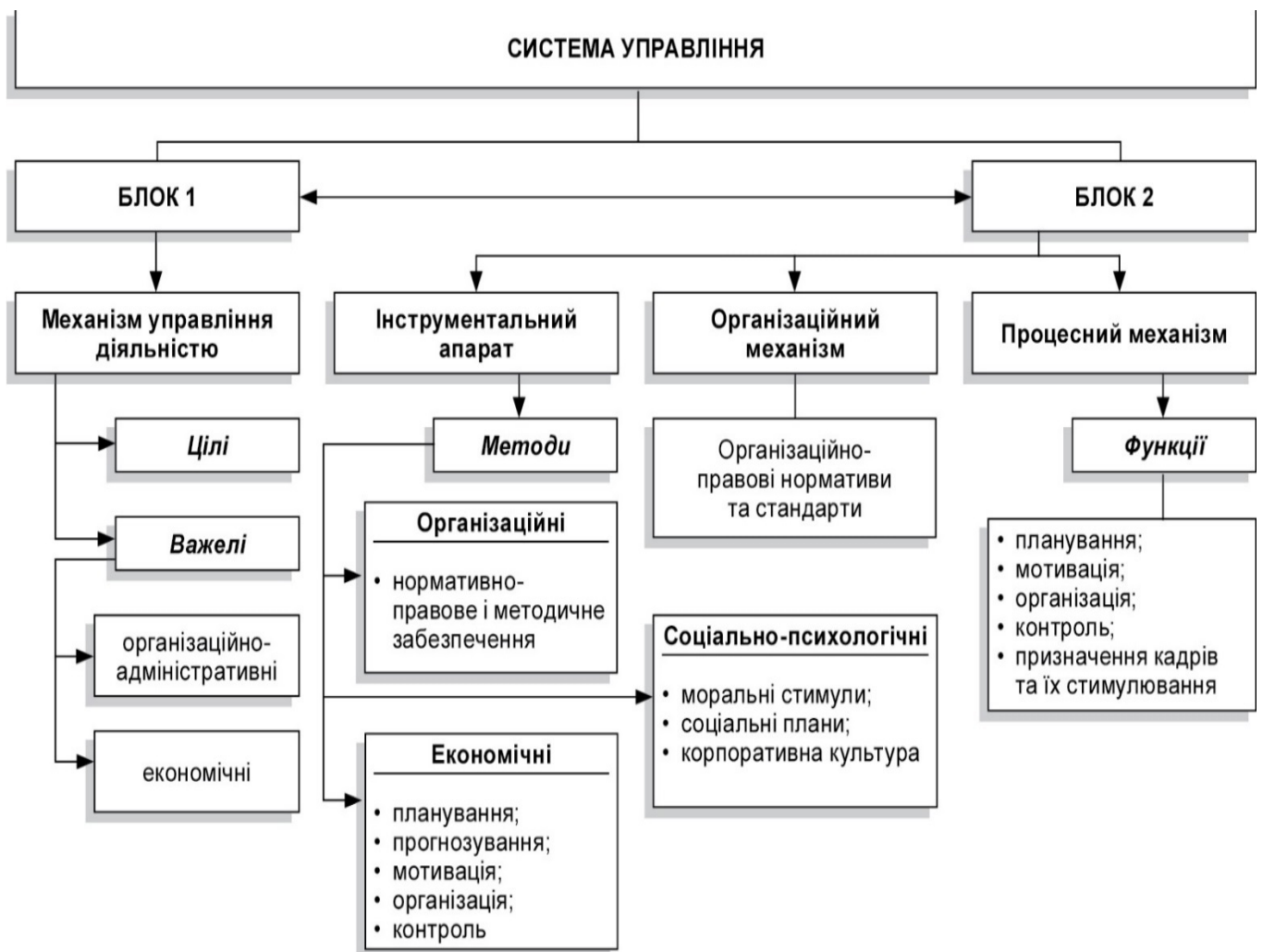

Рис. 4. Система управління ресурсощадною діяльністю переробних підприємств

Вищенаведене зумовлює необхідність розробки теоретичних основ подальшого розвитку ресурсощадної діяльності переробних підприємств в ринкових умовах. У роботі пропонується здійснити галузеву класифікацію переробних підприємств – перша ланка впорядкування понятійно-категоріального апарату, класифікація чинників, визначення мети, завдань комплексної моделі функціонування ресурсощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств (рис. 5).

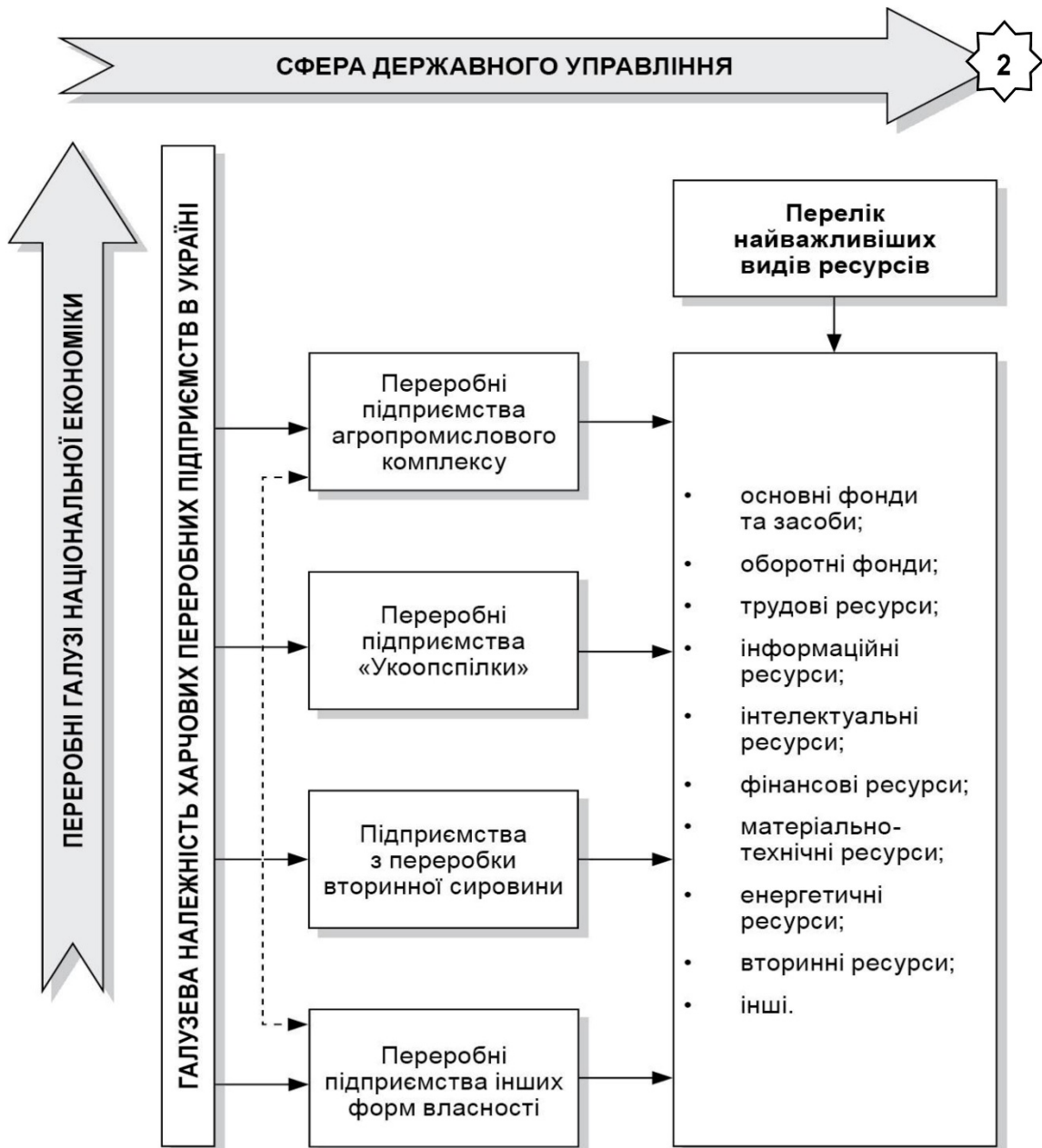

Рис. 5. Галузева класифікація переробних підприємств – перша ланка впорядкування понятійно-категоріального апарату комплексної моделі функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств

У другому розділі **«Методологічні засади управління та організації ресурсоощадною роботою на суб'єктах переробної промисловості»** проаналізовано передумови та принципи управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств; обґрунтовано методологічні підходи до моніторингу та аналізу використання ресурсів переробних підприємств; виявлено критерії ефективності використання ресурсного потенціалу.

Звернемо увагу, що ресурсоощадна діяльність – як безперервний процес, характеризується комплексом чинників, які можна класифікувати у три групи (рис. 6).

Треба відзначити, що всі чинники ресурсоощадної діяльності діють у комплексі і лише поєднання в оптимальному співвідношенні техніко-технологічних, організаційних і соціально-економічних чинників дозволяє суттєво підвищити результат та забезпечити сталий розвиток переробного виробництва.

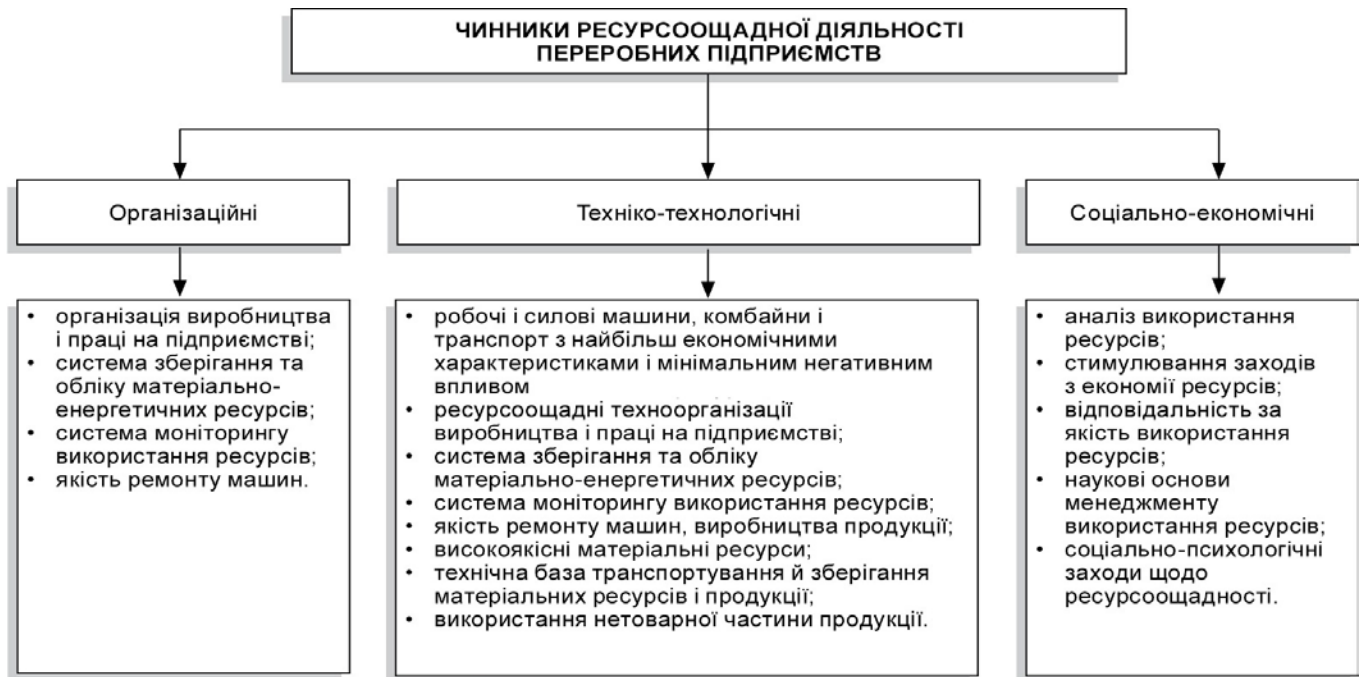

Рис. 6. Групи чинників ресурсоощадної діяльності переробних підприємств

Величина ресурсного потенціалу переробних підприємств та ефективності його використання залежить від цілого ряду чинників, найбільш впливовими серед яких є грошово-кредитна система, система оподаткування, ціновий механізм, можливості та характеристики людських матеріальних та фінансових ресурсів підприємства, організаційно-економічні параметри та системи управління підприємством (рис. 7).

Рис. 7. Важелі, які визначають ефективність використання ресурсного потенціалу переробного підприємства

При оцінюванні діяльності на рівні переробних підприємств, пропонується вивчати економічну ефективність організації ресурсоощадності підприємства з урахуванням як результатів або загального ефекту виробництва, так і обсягів ресурсів, використовуваних у виробничому процесі. Даний спосіб визначення ефективності функціонування переробних формувань, в цілому заслуговує на увагу і може бути успішно застосований у практиці. Переходячи до оцінки ефективності

організації ресурсоощадності підприємства, пропонуємо використовувати комплексний показник. Найбільш достовірно ефективність функціонування організаційно-економічного механізму ресурсоощадності переробного підприємства пропонується розрахувати за формулою:

$$E_{\text{оемр}} = \frac{(E_{\text{ек}} + E_{\text{екл}} + E_{\text{с}})}{(Z_{\text{уп}} + Z_{\text{пв}})}, \quad (4)$$

де $E_{\text{ек}}$, $E_{\text{екл}}$, $E_{\text{с}}$ – відповідно економічний, екологічний та соціальний результати реалізації ресурсоощадних заходів; $Z_{\text{уп}}$ – витрати на управління ресурсоощадністю; $Z_{\text{пв}}$ – поточні виробничі витрати на реалізацію ресурсоощадних заходів.

Запропонований метод оцінювання ефективності функціонування організаційно-економічного механізму ресурсоощадності підприємств дозволить об'єктивно та комплексно проаналізувати ефективність ресурсоощадності з врахуванням специфіки діяльності переробних підприємств.

Діяльність переробних підприємств орієнтована на ресурсоощадний шлях розвитку повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- системності – залучення до ресурсоощадних процесів усіх елементів виробничої системи підприємства: матеріально-технічного забезпечення, підготовки і організації виробництва, реалізації продукції, використання нетоварної частини продукції;

- комплексності – врахування технічних, технологічних, організаційних, соціальних, економічних, технологічних аспектів управління та організації ресурсоощадною діяльністю та їх взаємозв'язок;

- цілісності – дотримання єдності системи управління ресурсоощадною діяльністю на підприємстві, заснованої на взаємозв'язку та взаємообумовленості процесів проектування, технічної і технологічної підготовки виробництва, виробництва продукції, використання та переробки нетоварної частини продукції та узгодженні їх показників;

- довгострокової перспективи – врахування ефектів довгострокових наслідків, що виникають за рахунок акумулювання економічних та екологічних результатів;

- нормативності – застосування та удосконалення норм та якісних параметрів ресурсів з урахуванням рівня розвитку техніки і технології, досягнень науково-технічного прогресу;

- взаємовідповідальності – встановлення системної відповідальності усіх працюючих на підприємстві за ефективність використання ресурсів, посилення особистої відповідальності, стимулювання ініціативи у застосуванні ресурсоощадних технологій;

- інформаційності – встановлення адекватного, оперативного моніторингу та аналізу використання ресурсів, оптимізація комплексу використання виробничих ресурсів та підвищення ефективності витрат на раціоналізацію їх використання;

- врахування вартості упущених можливостей – оцінка альтернативних варіантів використання ресурсів та пошук шляхів оптимізації ресурсокористування;

- економічного стимулювання – матеріальне заохочення працівників за результатами раціоналізації використання ресурсів;

- підтримання балансу – відтворення ресурсів для відновлення якісних характеристик, дотримання рівноваги між надходженням і витратами ресурсів;

– «забруднювач сплачує» – забруднювач повинен компенсувати проведення заходів екологічного оздоровлення.

Для ощадливого використання ресурсів переробних підприємств необхідна відповідна інформація у просторі і часі щодо наявних обсягів, якісних характеристик та джерел ресурсів. Отримання такої інформації досягається шляхом моніторингу. Дуже важливо зробити моніторинг невід’ємною частиною кожного ланцюга технологічного процесу, в якому застосовуються різні види ресурсів. Виходячи із трактувань науковців із різних галузей наук, визначено сутність моніторингу використання ресурсів переробних підприємств, що включає чотири основних блоки (рис. 8).

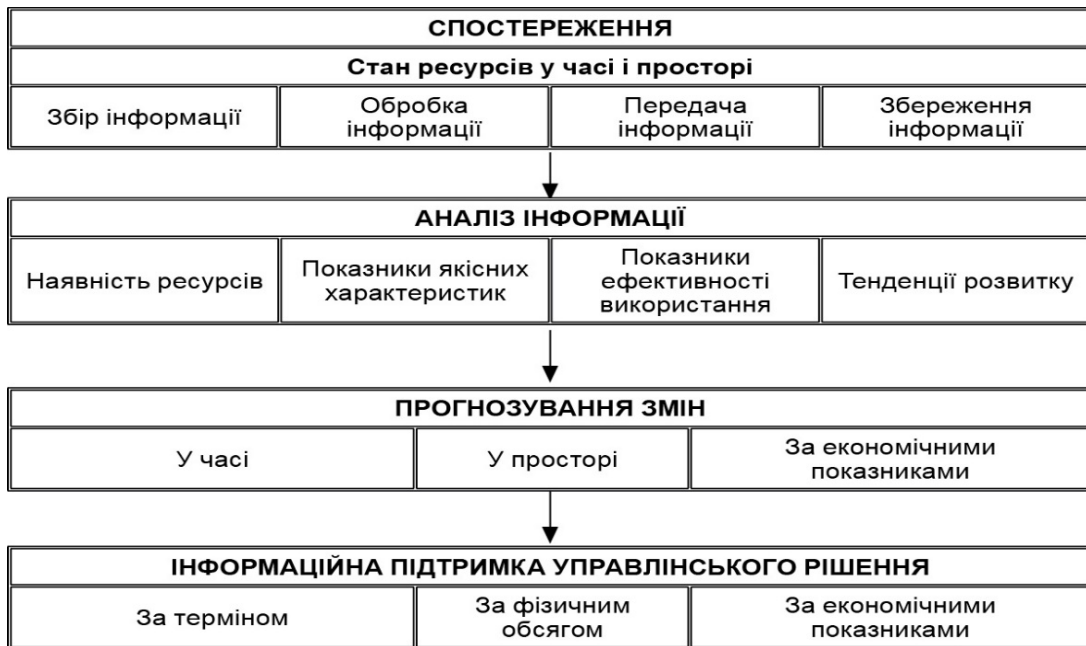

Рис. 8. Структура системи моніторингу використання ресурсів

Для конкретизації сутності поняття «ефективність ресурсного потенціалу» важливо встановити критерій його оцінки, відмінність, що характеризує якісну, кореневу сутність явища чи предмету, що вивчається, тобто ознаку, за якою можливо визначити результативність того чи іншого процесу в діяльності підприємства. Критерій ефективності виражається коефіцієнтом ефективності (K_e), що визначається як відношення результатів до ресурсів. Теоретично коефіцієнт ефективності може бути нескінченно великою величиною. Таким чином, критерієм економічної ефективності діяльності підприємства виступає досягнення максимального результату при мінімальних витратах і раціональному використанні ресурсів.

Запропонована система оцінювання дозволяє системно вирішувати різні завдання оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу переробного підприємства. Ефективність виробництва оцінюється за рахунок використання кожного виду ресурсу. Тому необхідно розраховувати інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу як співвідношення обсягу виробництва до сукупних витрат кожного виду ресурсів.

$$P_i = \frac{Q}{\sum_{i=1}^n a_i \cdot R_i}, \quad (5)$$

де Q – обсяг виробництва продукції, надання послуг; a_i – рівень витрат ресурсів R_i протягом року.

Взаємозв'язок між інтегральним показником ефективності використання ресурсного потенціалу і показником ефективності використання окремого елементу ресурсного потенціалу можна виразити через формулу:

$$E_i = E_j \cdot \frac{R_i}{\sum_{i=1}^n a_i \cdot R_i}, \quad (6)$$

де E_i – ефективність використання i -го ресурсу підприємства.

$$\left(E_j = \frac{Q}{R_i} \right), \quad (7)$$

Запропоновані методи ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єктів переробної промисловості лягли в основу характеристики стану використання ресурсів переробними підприємствами.

У третьому розділі «Характеристика стану використання ресурсів на переробних підприємствах» здійснено аналіз існуючого стану ресурсовикористання й оцінювання збитків, зумовлених деградацією ресурсного потенціалу переробних підприємств; розроблено пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення використання ресурсів у виробничих умовах; акцентовано увагу на інноваційних аспектах підвищення ефективності використання ресурсної бази переробних підприємств; визначено вплив диспаритету цін на ресурсне забезпечення підприємства.

На основі проведеного аналізу визначено систему основних показників, що характеризують ефективність управління ресурсним потенціалом підприємства, які зводяться до наступних (рис. 9):

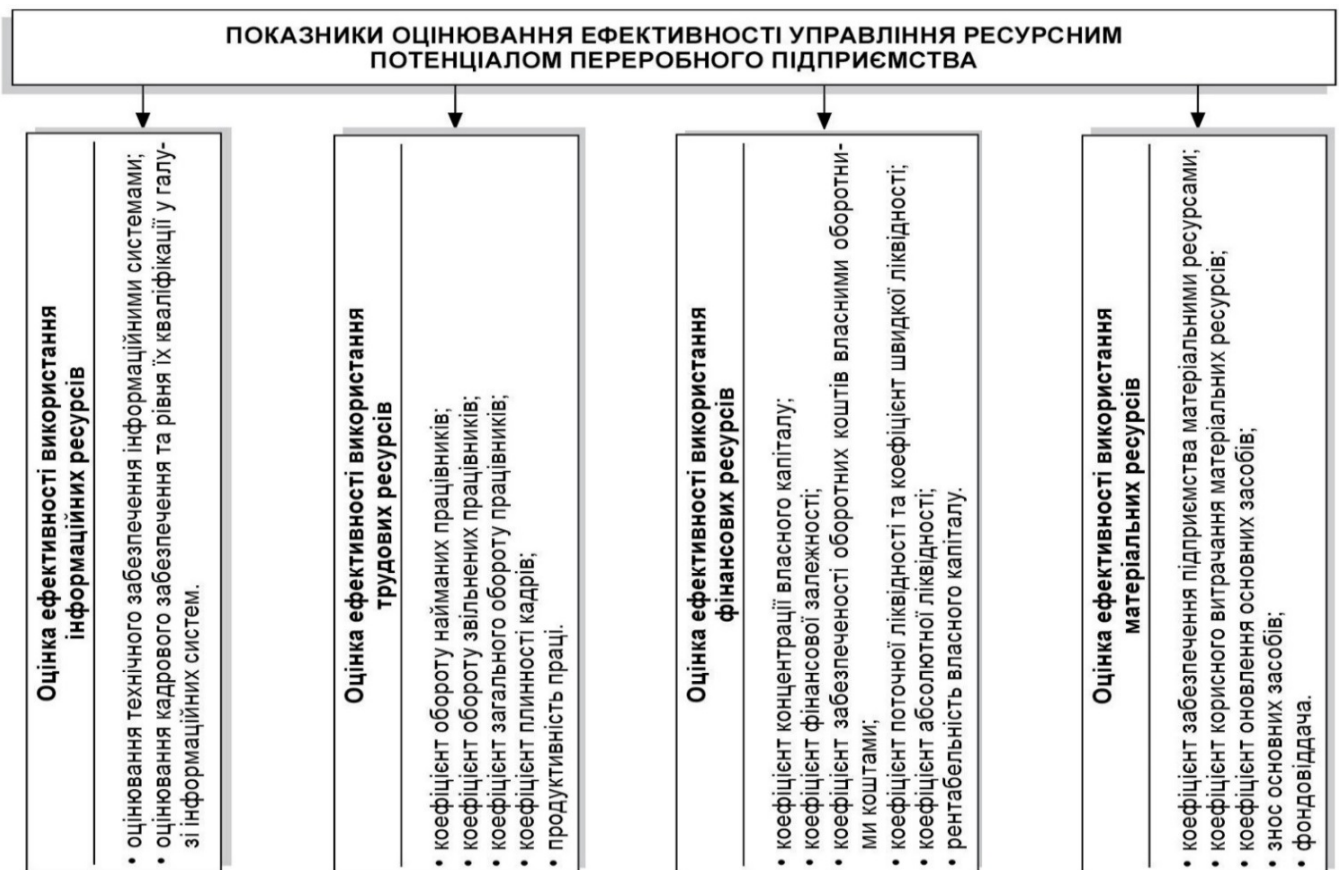

Рис. 9. Система оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом переробного підприємства

Для цілісної уяви про стан та ефективність управління ресурсним потенціалом переробного підприємства й оцінювання ступеня впливу ресурсів підприємства на формування результату його діяльності використано показник ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства.

Показник ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства розраховується за формулою:

$$P_{EУРП} = \sum_{i=1}^n k_i \cdot P_i, \quad (8)$$

де $P_{EУРП}$ – показник ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства; k_i – ваговий коефіцієнт показників оцінки ефективності ресурсів підприємства; P_i – окремий ресурсний показник підприємства; i – кількість ресурсів підприємства.

Проведений аналіз запропонованих показників оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом показав, що їх вибір оснований на комплексному, багатовимірному підході до оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом; їх характеристика дає змогу оцінити та проаналізувати ефективність управління кожним ресурсом у складі всього ресурсного потенціалу підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності управління ресурсним потенціалом. Це дозволить визначити величину резервних можливостей для подальшого розвитку підприємства і сприятиме створенню ефективної системи управління його ресурсним потенціалом.

Так, визначаючи величину резервних можливостей енергоощадності, виділяють п'ять основних напрямів, а саме: впровадження нових, удосконалення існуючих технологій та обладнання, скорочення втрат енергоресурсів, підвищення якості продукції, удосконалення та скорочення втрат сировини та матеріалів, виявлення найбільш ефективних енергоносіїв. Модернізація є удосконаленням техніко-технологічної бази підприємств та нарощування їх виробничих потужностей. Проведення модернізації слід вважати ефективним, якщо продуктивність та інші параметри модернізованої техніки досягають рівня нових машин або перевищують його.

Дані напрями зумовлюють необхідність виділення наступних пріоритетних завдань нормативно-правового забезпечення внутрішнього економічного механізму переробного підприємства. Доцільно виділити удосконалення податкової, законодавчої систем, державної підтримки суб'єктів, фінансово-кредитного забезпечення, цінової, зовнішньоекономічної політики.

З метою поліпшення складного економічного становища підприємств цієї галузі необхідно, перш за все, звернути увагу на розв'язання таких пріоритетних завдань: поліпшення та стимулювання інвестиційного клімату галузі регіону, зокрема, в напрямі на оновлення матеріально-технічної бази підприємств шляхом створення сприятливих податкових умов для ввезення з інших країн високотехнологічного обладнання, врегулювання цін на продукцію переробки тощо; зменшення витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, зниження собівартості на виробництво переробної продукції за рахунок введення сучасного обладнання; удосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації працівників, зокрема забезпечення проходження навчально-виробничої практики студентів на підприємствах, надання державної підтримки підготовки спеціалістів та кадрів робітничих професій; підвищення ролі держави на ринку переробної продукції у регулюванні фінансово-

економічних відносин між виробниками продукції та переробними підприємствами шляхом встановлення економіко-обґрунтованих цін для розрахунків між ними; регулювання відносин плодоовочевих переробних товаровиробників і держави за допомогою системи бюджетного фінансування, кредитування, оподаткування, страхування з широким застосуванням комплексу пільг тощо.

Вирішення вищезазначених завдань спрямоване на подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи шляхом збільшення обсягів виробництва, що дасть змогу забезпечити якісною переробною продукцією не лише населення України, але й інших країн, а також підвищити конкурентоспроможність галузі в регіоні.

Доповнюючи ці принципові завдання, вважаємо доцільним наголосити на необхідності нарощування обсягу фінансових потоків підприємства та вартості бізнесу, що створює передумови для практичного впровадження інновацій і реалізації інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів, який і є однією з ключових цілей стратегії інноваційного розвитку. Наукові дослідження теоретичних і методологічних аспектів стратегій інноваційного розвитку у вітчизняній та зарубіжній практиці дозволили виділити головні складові стратегії інноваційного розвитку переробних підприємств (рис.10).

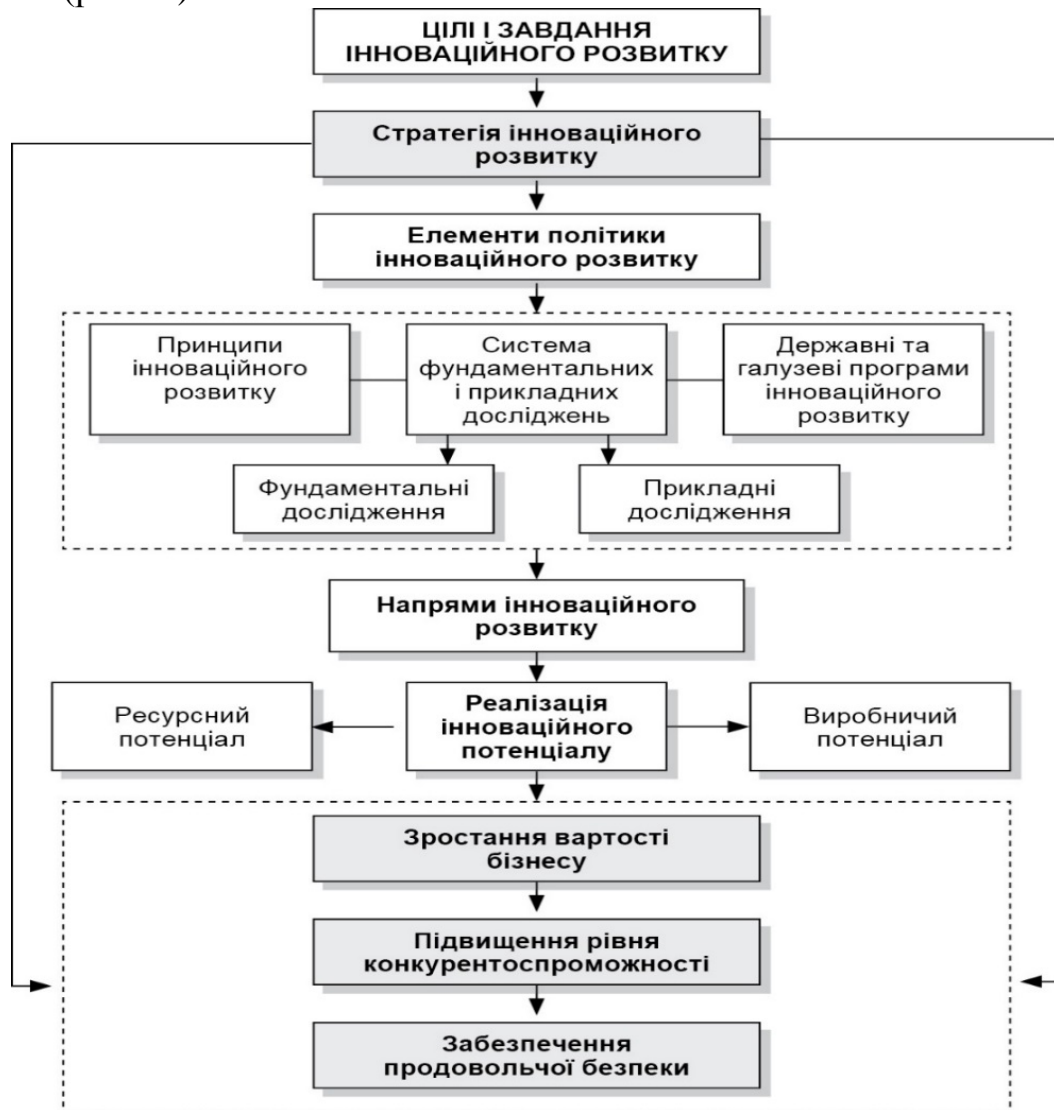

Рис. 10. Елементи стратегії інноваційного розвитку переробних підприємств

Забезпечення реалізації інноваційної спрямованості розвитку вітчизняного переробного виробництва вимагає утвердження дієвого механізму управління

інноваційним розвитком та узгодженої взаємодії усіх структурних суб'єктів науково-технологічної державної політики.

Загалом ключову ланку формування моделі функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств у постконфліктний період можна представити на (рис. 11).

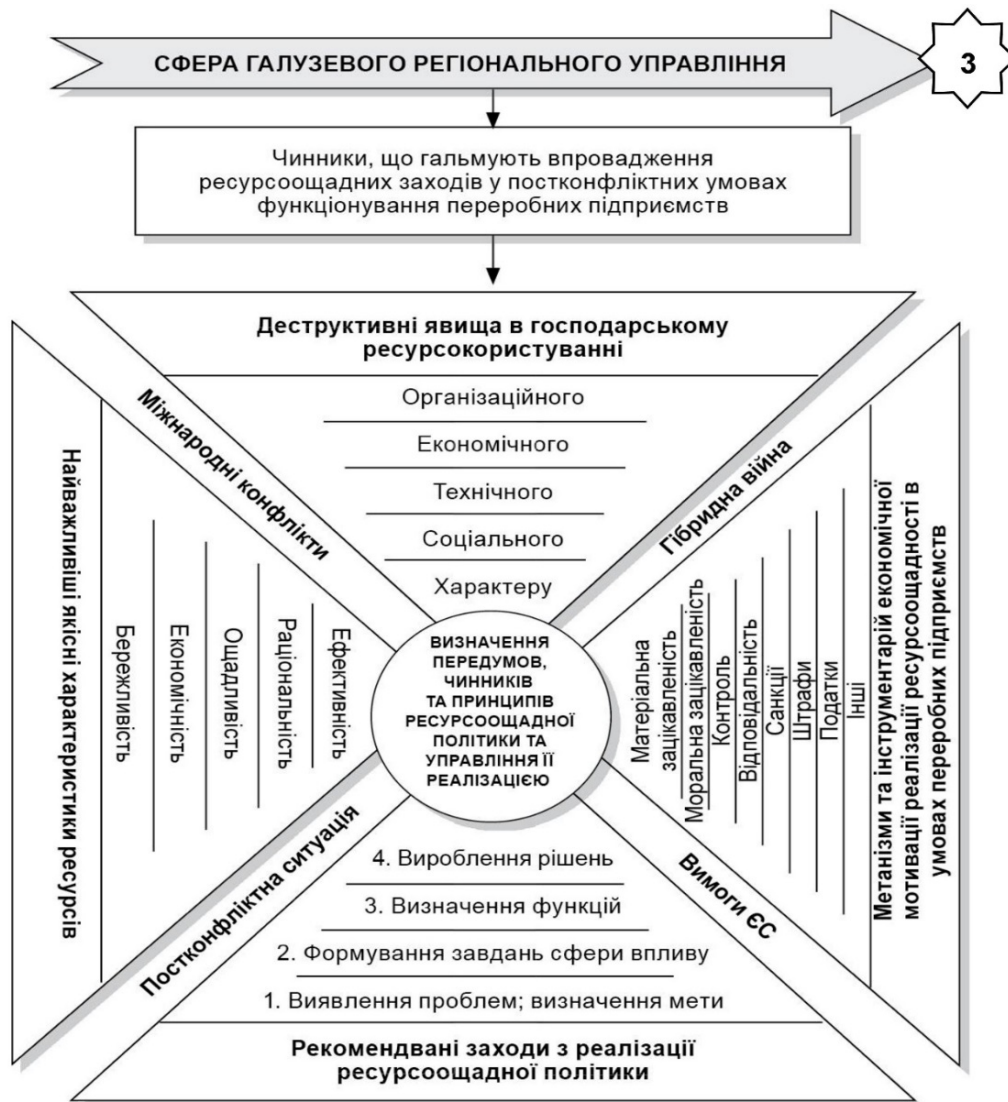

Рис. 11. Організаційна ланка формування моделі функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств у постконфліктний період

Диспаритет цін є одним із важливіших чинників, який негативно впливає на всю економіку переробного виробництва. Найбільш масштабний ціновий диспаритет спостерігається у переробному виробництві. Він спричинений багатьма чинниками, однак основними є три: перший – зумовлений низькою місткістю внутрішнього ринку на продукцію переробки; другий чинник диспаритетності цін на продукцію полягає у тому, що за умов поглиблення успадкованої кризи переробному виробництві України і його відставання з переходом на вільне ціноутворення порівняно з підприємствами базових галузей промисловості (паливно-енергетичної, машинобудівної, хімічної тощо) перед останніми відкрились вигідні зовнішні ринки збуту своєї продукції за вищими у кілька разів світовими цінами; третім чинником, який стимулює диспаритетність цін на продукцію переробних підприємств у ціновому ланцюгу проходження цієї продукції у не переробленому і особливо у переробленому вигляді до кінцевого споживача, є непропорційність його розвитку порівняно з розвитком

промислового виробництва, зокрема агропромислового, яке постачає сільськогосподарську сировину.

У роботі визначені основні заходи, спрямовані на подолання диспаритету цін, зокрема: збільшення місткості внутрішнього ринку за рахунок росту купівельної спроможності громадян; збільшення фінансової підтримки виробництва продукції; удосконалення і посилення моніторингу цін, де спостерігається наймасштабніший їх диспаритет; з метою посилення державного цінового регулювання крім пшениці, жита і цукрового буряка, поширити перелік об'єктів цінового регулювання на інші важливі продукти; доцільним є встановлення урядом, мінімальних і максимальних закупівельних цін (цінового коридору) на найважливіші види продукції, диференціювавши їх за видами продукції, регіонах країни згідно з їх ґрунтово-кліматичними умовами та іншими чинниками, посилити контроль за дотриманням суб'єктами ціноутворення мінімальних і максимальних цін.

Отже, ціновий диспаритет на продукцію переробних підприємств спричиняє нерівномірний розподіл фінансових ресурсів, що викликає недоотримання прибутків товаровиробниками, що в свою чергу приводить до погіршення якості продукції, високого ризику банкрутства підприємств, та інших негативних чинників. Системна модель паритетності стосунків та формування зваженого прибутку має наступний вигляд (рис. 12).

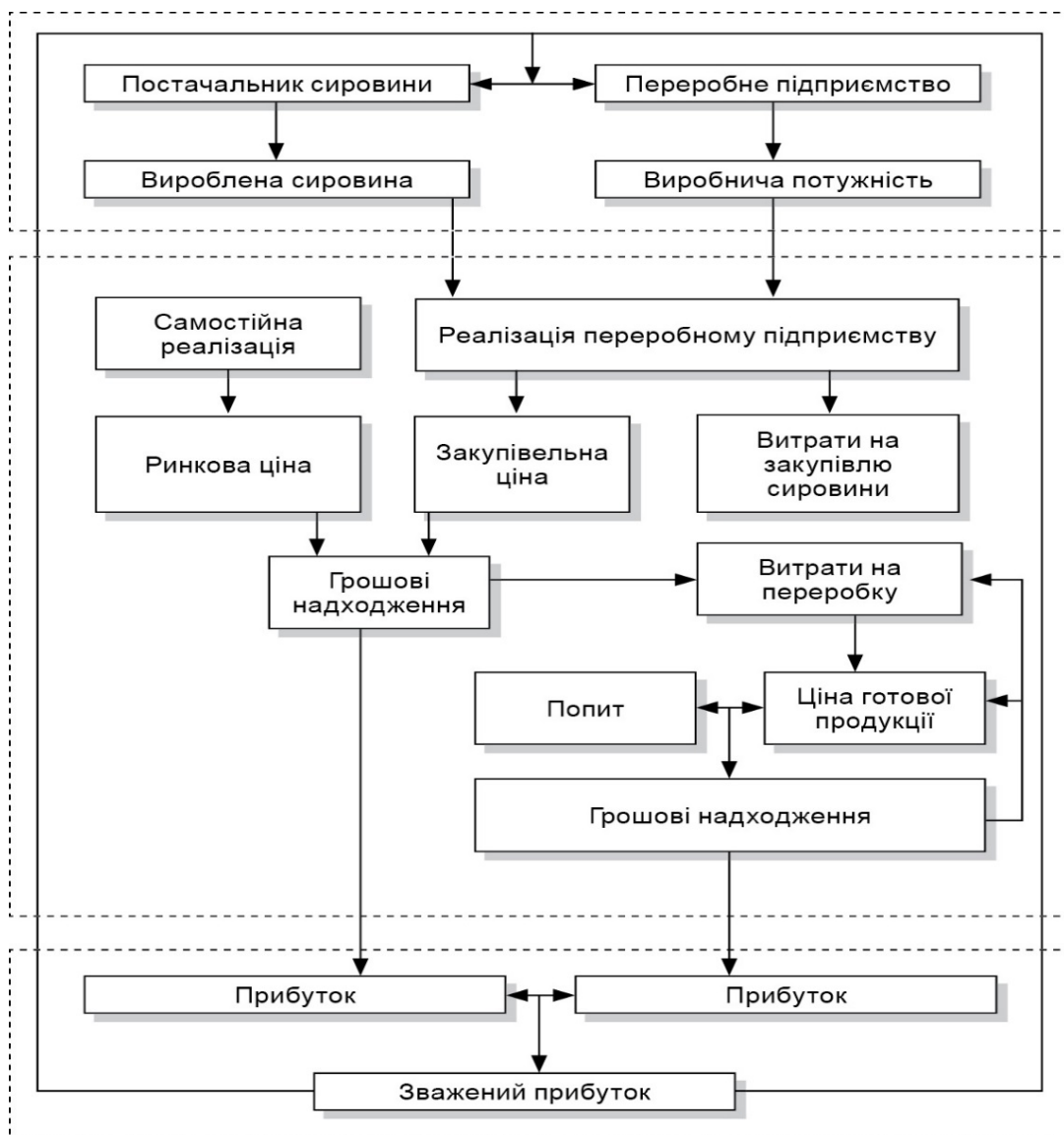

Рис. 12. Системна модель інтеграції та паритетності економічних стосунків

Зважений прибуток є сумою прибутків аграрного товаровиробника та переробного підприємства з урахуванням відповідних параметрів міри зацікавленості. Найслабша ланка цього ланцюга – закупівельна ціна на сировину, продукцію аграрного виробництва. Її необхідно встановлювати з урахуванням ринкової ціни плюс відповідний рівень рентабельності виробництва.

У четвертому розділі «**Особливості використання фінансово-економічного інструментарію формування організаційно-економічного механізму управління раціональним використанням ресурсів**» визначено важелі фінансово-економічного забезпечення ощадного використання ресурсів; роль інформаційних ресурсів у забезпеченні розширеного відтворення виробничо-ресурсного потенціалу та засоби матеріальної та моральної мотивації раціонального використання основних виробничих фондів як ресурсу в постконфліктний період; обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до страхування ресурсів з метою стабільного функціонування суб'єктів господарювання.

Фінансово-економічний інструментарій ресурсовикористання є складовою частиною організаційно-економічного механізму регулювання ресурсовикористання. Фінансова й економічна складові регулювання ресурсовикористання доповнюють одна одну й перебувають у нерозривній єдності одна від одної, а тому розглядати їх як відокремлені елементи є недоцільним. На рис. 13 відображено основні елементи фінансово-економічного інструментарію ресурсовикористання.

Рис. 13. Фінансово-економічний інструментарій регулювання ресурсовикористання

Таким чином, удосконалення діючого фінансово-економічного інструментарію регулювання ресурсовикористання є одним із пріоритетних напрямів. Він має бути спрямований на вирішення наступних завдань: створення цілісного організаційно-економічного механізму раціонального ресурсовикористання, який би поєднував систему державного регулювання, бюджетного фінансування, систему платежів за використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища; удосконалення державного регулювання сфери ресурсовикористання, зокрема через проведення ефективної податково-бюджетної політики; вирішення проблем нормативно-правового забезпечення державного регулювання у галузі раціонального ресурсовикористання; формування і запровадження дієвих фінансово-економічних інструментів раціонального ресурсовикористання, зокрема податки, платежі, фінансову допомогу, створення організаційно-економічних умов для інноваційного підприємництва, виробництва екотехніки та екотехнологій, утилізації відходів, становлення екологічного менеджменту тощо.

Одним із дієвих важелів фінансового забезпечення інноваційної діяльності

повинно стати страхування, хоча в Законі України «Про інноваційну діяльність» (ст. 18) серед джерел фінансової підтримки інноваційної діяльності не згадується цей напрям, у той час як у країнах з розвинутою ринковою економікою він є ключовим для всього комплексу оперування інноваційною діяльністю. Уже сьогодні підприємці, як правило, збільшують вкладання коштів в інвестиційні проекти лише за умови отримання належного страхового захисту.

Аналізуючи стан фінансово-економічного забезпечення раціонального використання ресурсів, можна зробити висновок, що воно є вкрай недостатнім для забезпечення ефективного функціонування переробних підприємств і розширеного відтворення, де особлива роль належить ефективному використанню інформаційних ресурсів, адже здійснювати управління підприємством, не володіючи інформацією про внутрішнє та зовнішнє становище, неможливо. Важливе значення мають характер інформації, доступ до неї, можливість розширення інформації і підвищення її ймовірності та інше. Сьогодні саме інформаційні ресурси є основою успішної діяльності та розвитку.

Заключна ланка формування моделі функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств у постконфліктний період зображено на рис. 14.

Рис. 14. Заключна ланка формування моделі функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму переробних підприємств у постконфліктний період

Відтворення ресурсного потенціалу залежить від комплексу умов і чинників, здатних прискорювати цей процес (рис. 15). Усі наведені чинники, що впливають на ресурсний потенціал переробного виробництва, тісно переплітаються і взаємозалежні між собою та впливають на ефективність використання кожного виду ресурсів.

Рис. 15. Групи чинників впливу на відтворення ресурсного потенціалу переробних підприємств

Створення на підприємстві зацікавленості для раціонального використання ресурсів передбачає виділення та дотримання критеріїв раціональності для формування системи матеріальної і моральної мотивації праці в ресурсоощадності. Для удосконалення мотивації праці на підприємствах вважаємо за необхідне провести такі заходи: розроблення мотиваційного механізму, який передбачає встановлення матеріальної винагороди з урахуванням кваліфікації працівника; наступний напрям поліпшення мотивації праці – удосконалення організації праці – містить ставлення цілей, розширення робочих функцій, збагачення праці, виробничу ротацію, застосування гнучких графіків, поліпшення умов праці.

Отже, виникає об'єктивна необхідність створення науково обґрунтованого механізму мотивації праці персоналу переробних підприємств, тобто можливості за допомогою дієвих важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати, сприяти піднесенню їх конкурентоспроможності, забезпечити якісне оновлення трудового менталітету. Необхідний інструментарій мотиваційного механізму, здатний поєднати цілі і результати діяльності персоналу.

У п'ятому розділі «**Найважливіші компоненти суспільної ефективності ресурсоощадних механізмів в умовах суб'єктів господарювання переробної галузі**» розроблено концептуальні положення розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств у постконфліктний період; запропоновано методичні підходи до визначення соціально-економічної та екологічної ефективності раціонального використання ресурсів; розроблено соціально-економічний й екологічний механізм управління та інструментарій організації ресурсоощадною роботою переробних підприємств у постконфліктний період; розроблено модель функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств.

Перспективним напрямом розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств в Україні є використання інноваційних технологій і в контексті цього розроблено концептуальні положення такого розвитку (рис. 16). У результаті реалізації визначених положень передбачається: розв'язати завдання економічної реформи в напрямі підвищення ефективності використання ресурсів переробних

підприємств; здійснити раціоналізацію ресурсовикористання та зробити підприємства інвестиційно привабливими; збільшити фінансування ресурсоощадної діяльності з усіх можливих джерел; впровадити інноваційні технології управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств; сформулювати стратегію управління ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств.

Рис. 16. Основні концептуальні положення розвитку ресурсоощадної діяльності в умовах переробних підприємств

На основі науково-методичних положень обґрунтовується необхідність створення механізму управління процесами ресурсоощадності на основі врахування соціально-економічної та екологічної ефективності заощадження відповідних ресурсів. Даний механізм має передбачати врахування комплексного впливу економічних, екологічних та соціальних ефектів ресурсоощадності, а також дію мотиваційного інструментарію, який би створював адекватні умови заохочення у ресурсоощадній політиці для окремих господарюючих суб'єктів.

Показник еколого-економічної ефективності заощадження певного виду ресурсу пропонується визначати за формулою:

$$P_{ee} = \frac{E_{повн.е.е.}}{B_{р.з}}, \quad (9)$$

де $B_{р.з.}$ – повні витрати на реалізацію заощадження даного виду ресурсу; $E_{повн.е.е.}$ – повний еколого-економічний ефект заощадження даного виду ресурсу, який у свою чергу визначається за формулою:

$$E_{повн.е.е} = E_{пр} + E_{неп}, \quad (10)$$

де $E_{пр}$ – прямиий ефект ресурсощадності (визначається ціною відповідного виду ресурсу); $E_{неп}$ – непрямий еколого-економічний ефект ресурсощадності.

У загальному вигляді комплексна величина непрямого еколого-економічного ефекту може бути виражена формулою:

$$E_{неп} = E_{в.р} + E_{в.в.р} + E_{у.р} + E_{т.з} + E_{н.с} + E_{з.в} + E_{з.е} + E_{н.з}, \quad (11)$$

де $E_{в.р}$ – ефект запобігання економічним збиткам від впливу на довкілля на стадіях виробництва (відтворення) відповідного ресурсу; $E_{в.в.р}$ – ефект запобігання економічним збиткам від впливу на довкілля на стадіях виробництва (відтворення) вихідних ресурсів, що використовуються для виробництва (відтворення) ресурсу, який заощаджується; $E_{у.р}$ – ефект запобігання економічним збиткам від впливу на довкілля на умовних стадіях утилізації (захоронення) відходів (залишків) ресурсу, що заощаджується; $E_{т.з}$ – ефект запобігання збиткам від впливу на довкілля процесів умовного транспортування та зберігання ресурсу, що заощаджується; $E_{н.с}$ – ефект запобігання збиткам від впливу на довкілля внаслідок можливого виникнення надзвичайних ситуацій на стадіях умовного виробництва, транспортування та зберігання ресурсу, що заощаджується; $E_{з.в}$ – ефект замикаючих витрат, полягає в тому, що, як правило, кожна гранична одиниця ресурсу має вироблятися (видобуватися, відтворюватися) у більш складних умовах (вичерпання ресурсів, погіршення екологічної ситуації тощо); заощадження ресурсу означає запобігання вище зазначеному ефекту, а отже, умовне отримання більш дешевого ресурсу; $E_{з.е}$ – зовнішньоекономічний ефект складається зі зменшення імпортного навантаження на економіку країни за тими видами ресурсів, що імпортуються (для України особливо актуальним є імпорт паливних ресурсів), збільшення експортного потенціалу за тими видами ресурсів, які можуть експортуватися; $E_{н.з}$ – ефект потенціалу зростання, зміст якого полягає в можливості збільшення інвестування в майбутні економічні цикли за рахунок заощадження в існуючих економічних процесах.

Дослідженням доведено, що комплексний характер проблем ресурсощадності потребує комплексного державного і регіонального управління цими процесами. Основні функції такого управління наведені на рис. 17.

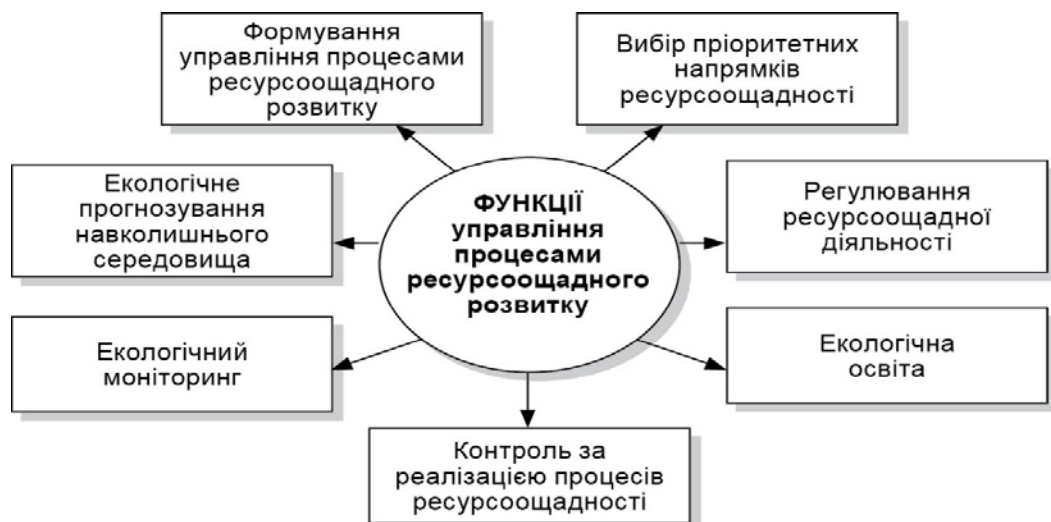

Рис. 17. Основні функції управління процесами ресурсощадного розвитку

Ефективна ресурсоощадна діяльність переробних підприємств України може бути реалізована тільки за умов існування організаційно-економічного механізму ресурсоощадності, що обумовлює необхідність створення механізму управління процесами ресурсоощадності на основі врахування соціально-економічної та екологічної ефективності заощадження відповідних ресурсів. Цей механізм має передбачати врахування комплексного впливу економічних, екологічних та соціальних ефектів ресурсоощадності, а також дію мотиваційного інструментарію, який би створював адекватні умови заохочення у ресурсоощадній політиці для окремих господарюючих суб'єктів.

У роботі обґрунтовано, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів виникає необхідність у визначенні пріоритетності рішень стосовно раціонального використання ресурсів, вибору серед багатьох варіантів найбільш ефективних. Розроблено методичний підхід ранжування ресурсоощадних заходів на мікроекономічному рівні за критеріями, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Критерії ранжування ресурсоощадних заходів

1. Термін окупності				
до 6 міс.	до 1 року	2 -3 р.	4 – 5 р.	більше 5 р.
5 балів	4 бали	3 бали	2 бали	1 бал
2. Індекс рентабельності				
1 – 1,2	1,3-1,5	1,6-1,8	більше 1,8	
4 бали	6 балів	8 балів	10 балів	
3. Фінансова ризикованість				
мінімальна	підвищена		висока	
10 балів	5 балів		1 бал	
4. Стадії життєвого циклу товару				
зародження (винахід і транспортування)	зростання (проект)	зрілість (виробництво)	спад (утилізація)	
10 балів	8 балів	6 балів	4 бали	
5. Ступінь екологічної шкідливості				
безризиковий	мінімальний	підвищений	критичний	недопустимий
5 балів	4 бали	3 бали	2 бали	1 бал

При цьому враховується вагомість кожного показника, яка визначається за десятибальною шкалою (табл. 2).

Таблиця 2

Вагомість показників ранжування проектів

Показник	1	2	3	4	5
Вагомість, балів	8	10	9	7	6

Результативним показником функціонування даного механізму буде інтегральний коефіцієнт пріоритетних заходів:

$$K_{инт} = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^5 \alpha_j \cdot \beta_{ij}}{n}, \quad (12)$$

де α_j – вагомість j -го показника за десятибальною шкалою; β_{ij} – оцінка i -м експертом; $j=1,2,\dots,5$ – кількість параметрів, що оцінюється; $i=1,2,\dots,n$ – кількість експертів.

Значення інтегрального коефіцієнту пріоритетності заходів знаходиться в інтервалі:

$$91 \leq K_{int} \leq 330$$

На основі інтегрального коефіцієнту пріоритетності заходів визначається рівень пріоритетності локального проекту комплексу переробних підприємств «Забезпечення енергоефективності системи теплопостачання» (рис. 18).

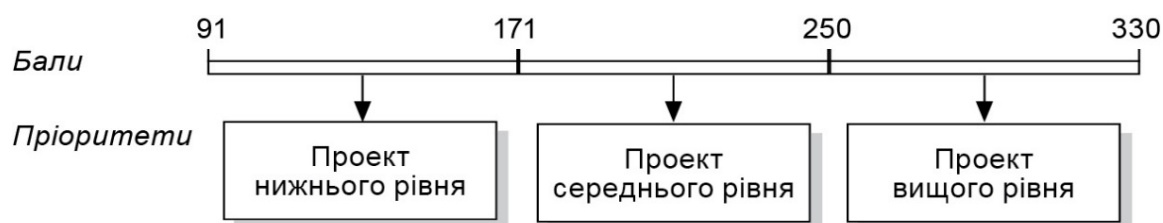

Рис. 18. Схема визначення рівня пріоритетності проектів ресурсощадності на основі інтегрального коефіцієнту пріоритетності заходів

Практичні розрахунки інтегрального коефіцієнту пріоритетності виконані на прикладі локального проекту комплексу переробних підприємств «Забезпечення енергоефективності системи теплопостачання» (табл. 3).

Таблиця 3

Еколого-економічні показники за варіантами локального проекту комплексу переробних підприємств

Показник	Значення	
	варіант 1	варіант 2
Загальний обсяг інвестицій, млн. дол.	168	118
Період окупності проекту, років	4	3
Зменшення витрат за рік, млн. дол./рік	37,6	29,3
Чиста теперішня вартість проекту, млн. дол.	69,7	40,9
Внутрішня норма прибутку, %	23,4	21,2
Економія палива, тис.т у.п/рік	204,6	127
Збиток, якого можна запобігти, тис. дол./рік	182	157
Інтегральний коефіцієнт пріоритетності заходів	206	178

Результати розрахунків (табл. 3) показують, що доцільно вибрати варіант 1, який має більш вагоме значення інтегрального коефіцієнту пріоритетності заходів.

Головними причинами, що призводять до критично високої ресурсомісткості валового внутрішнього продукту переробних підприємств є: застаріла технологія виробництва та устаткування; несприятлива структура виробництва з переважанням матеріаломістких, енергоємних і збиткових виробництв; відсутність необхідних рециркуляційних систем використання ресурсів, включаючи системи переробки відходів; відсутність відповідного правового та економічного механізмів; відсутність відповідного контролю за охороною довкілля; недостатній кваліфікаційний рівень працівників.

Для успішного подолання вказаних проблем необхідно надалі вдосконалювати нормативно-правову базу ресурсощадності переробних підприємств у цілому по Україні, формувати розуміння економічної і соціальної значущості ресурсощадності для сталого розвитку, ширше залучати всі соціальні групи до процесів ухвалення рішень і реалізації самої політики ресурсощадності, підвищувати ефективність

використання економічних механізмів стимулювання, впровадження ресурсощадних заходів.

При цьому основними напрямками удосконалення економічного стимулювання ресурсощадності в Західному та Подільському регіонах є:

- стимулювання раціонального використання природних ресурсів і застосування ресурсо- і енергозберігаючих технологій з метою зниження дії на довкілля до екологічно безпечного рівня;
- створення необхідних фінансово-економічних умов для ефективного функціонування природно-ресурсного комплексу і забезпечення відтворення поновлюваних природних ресурсів на стійкій основі;
- залучення інвестицій у проекти ресурсощадності.

Реалізація запропонованих напрямів стимулювання ресурсощадності забезпечить його швидке впровадження у практику господарювання підприємств і організацій, сприяючи стабілізації економічної ситуації і досягненню сталого розвитку.

Комплексний підхід до ресурсощадності на мікроекономічному рівні припускає здійснення заходів щодо підвищення ресурсоефективності виробництва в різні періоди, у зв'язку з чим виникає необхідність обліку чинника часу в розрахунках еколого-економічної ефективності. Як критерій відбору оптимальних ресурсощадних заходів, що реалізуються впродовж тривалого періоду часу, може використовуватися приведений на передбачуваний початок реалізації ресурсощадних проектів дисконтований еколого-економічний ефект

$$E_0^{e.e} = \sum_{t=1}^T \frac{E_t^{e.e}}{(1+r)^t} \rightarrow \max, \quad (13)$$

де T – період отримання еколого-економічних ефектів ресурсощадності, років; $E_t^{e.e}$ – еколого-економічний ефект від реалізації комплексу ресурсощадних заходів, отриманий підприємством в t -му році; r – норматив приведення різночасних витрат (дисконтування).

Визнання територіальними органами влади важливості проблеми ресурсощадності й створення ними сприятливих економічних умов для здійснення ресурсощадних заходів у територіальних господарюючих суб'єктах є важливою передумовою реалізації державної політики ресурсощадності.

Оцінку еколого-економічної ефективності ресурсощадності на рівні Західного та Подільського регіонів необхідно здійснювати у наступних напрямках:

- проведення повної інтегральної оцінки ефективності інвестицій у ресурсощадності в рамках території, оцінка екологічної, економічної, соціальної ефективності ресурсощадності;
- прогнозування кінцевого результату ресурсощадності для території з метою підвищення зацікавленості в цьому виді діяльності потенційних учасників ресурсощадних процесів;
- оптимальний розподіл інвестицій за об'єктами, галузями територіального господарства, що забезпечує максимізацію еколого-економічного ефекту ресурсощадності.

Процес формування соціально-економічного та екологічного механізмів управління ресурсощадністю переробних підприємств наведений на рис. 19.

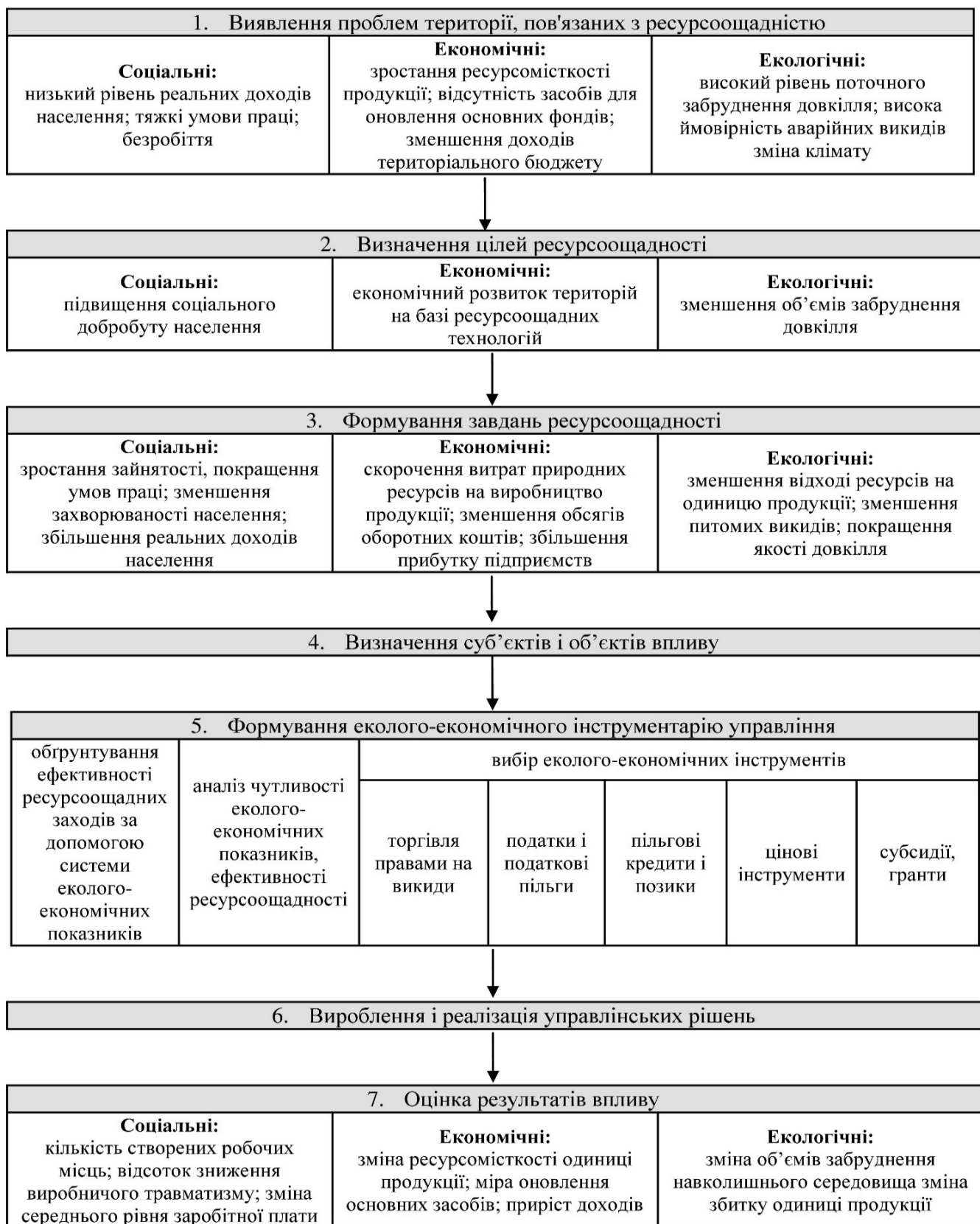

Рис. 19. Процес формування соціально-економічного та екологічного механізмів управління ресурсоощадністю в умовах переробних підприємств

Таким чином, запропонована послідовність формування соціально-економічного та екологічного механізмів управління ресурсоощадністю на територіальному рівні дозволяє вирішувати наступні завдання: проведення моніторингу територіальних проблем (соціальних, екологічних, економічних тощо), розв'язання яких може бути забезпечене за рахунок ресурсоощадності; оцінка еколого-економічної ефективності ресурсоощадних заходів для окремих підприємств і території в цілому; формування

оптимального набору територіальних ресурсощадних проектів, комплексного територіального еколого-економічного ефекту, що забезпечує максимізацію комплексного територіального еколого-економічного ефекту; узгодження інтересів території і підприємств при реалізації ресурсощадних проектів за допомогою перерозподілу еколого-економічних ефектів ресурсощадності між ними; обґрунтування застосування конкретного виду еколого-економічного інструментарію; забезпечення реалізації ресурсощадних заходів на території, що характеризуються максимальною еколого-економічною ефективністю як за рахунок засобів господарюючих суб'єктів, так і за рахунок бюджетних коштів.

Головною ознакою управління та організації ресурсощадною діяльністю підприємства на сьогодні повинна бути орієнтація на проведення комплексу заходів, які швидко реалізуються, охоплюють різні сторони його діяльності та дозволяють досягти максимального ефекту економії. Об'єктивні умови для їх здійснення, повинна забезпечити цілісна система управління ресурсощадністю на підприємстві (рис. 20).

Рис. 20. Взаємозв'язок елементів системи управління ресурсощадністю на переробному підприємстві

Таким чином, становлення ефективної системи управління ресурсощадністю на підприємстві є сукупністю заходів, що забезпечують баланс між кінцевими результатами праці, характеризуються зростанням продуктивності, раціональним використанням ресурсів та їх економією – з одного боку і збільшенням об'єму реалізації продукції (робіт, послуг), – з іншого.

На нашу думку, ресурсощадність є процесом зниження витрат усіх видів виробничих ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, енергетичних та ін.), що забезпечує зростання ефективності виробництва, шляхом найбільш раціонального їх використання за рахунок оновлення техніко-технологічної бази та прогресивного розвитку підприємства. На рис. 21 відображено комплексну схему-модель функціонування ресурсощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств харчової промисловості.

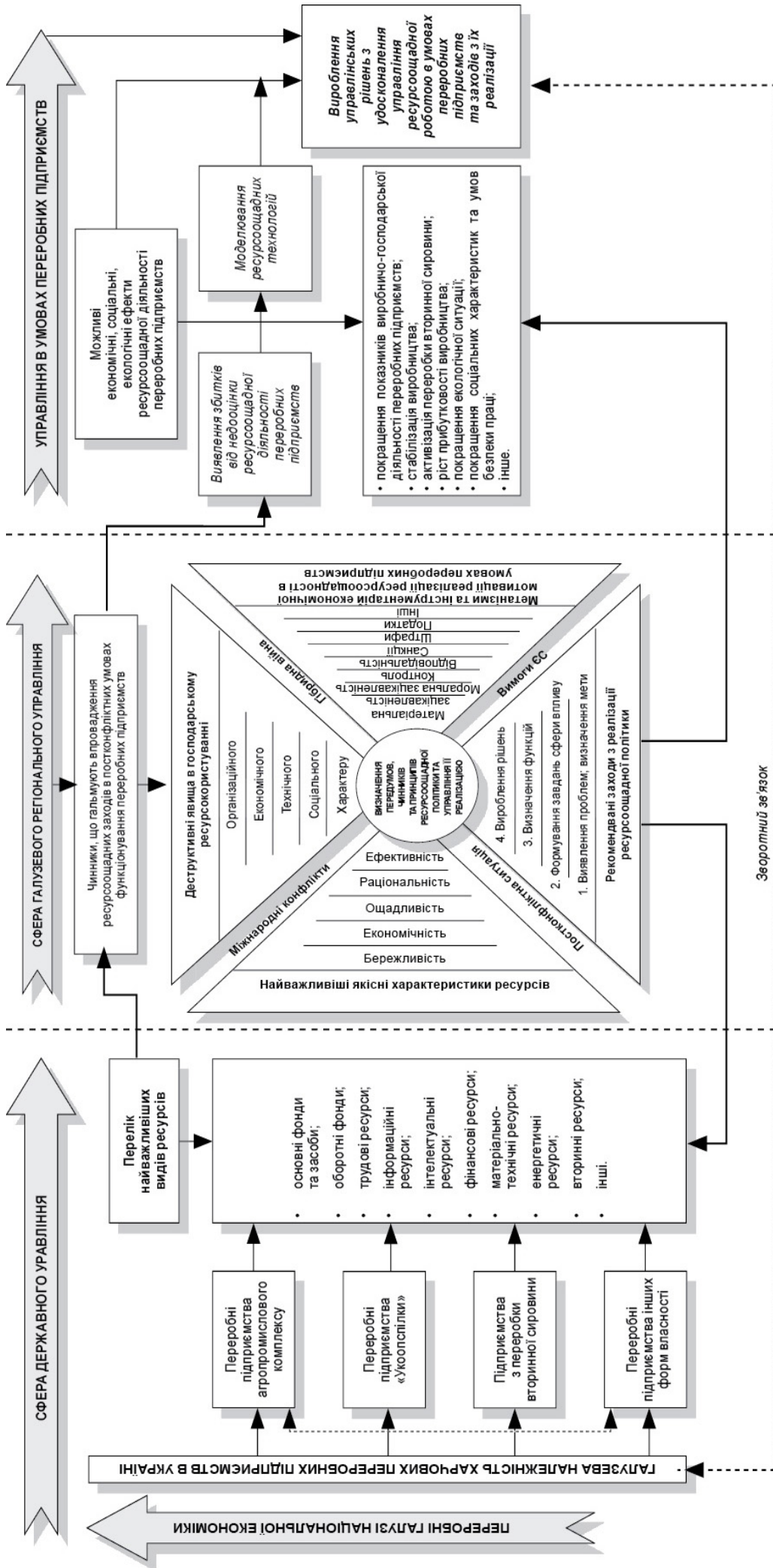

Рис. 21. Комплексна схема-модель функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств харчової промисловості

Ефективний розвиток національної економіки вирішальним чином залежить від масштабів впровадження новітньої техніки та технологій. Підвищення активності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку економіки.

Однією з причин низької інноваційної активності підприємств в Україні, разом з недоліком фінансових ресурсів, а також невизначеністю і високим ризиком інноваційної діяльності, є відсутність належного досвіду в управлінні нововведеннями і ефективного цілісного організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності з ресурсоощадності, який передбачав би чітку впорядкованість його елементів та ефективність їх взаємодії. Такий механізм повинен складатися, перш за все, з наступних елементів, які відображають послідовність операцій у результаті його використання (рис. 22):

Рис. 22. Організаційно-економічний механізм забезпечення інноваційної діяльності з ресурсоощадності на переробному підприємстві

Виявлення та пояснення закономірності зміни досліджуваних економічних показників під впливом чинників інноваційної діяльності, а також оцінка їх взаємозв'язку, можуть бути проведені за допомогою економіко-математичного моделювання на основі функції цілі.

З метою визначення впливу кожного чинника інноваційної діяльності на економічні показники, а також ступеня їх взаємодії, складається кореляційна залежність даних параметрів, яка описується за допомогою регресійної моделі:

$$I = F\left(\frac{I_i}{K_i}\right) + B_i, \quad (14)$$

де $F(I_i / K_i) = f(K_i)$ – функція регресії I_i на K_i ; I_i – залежна змінна або показник витрат ресурсів; K_i – незалежна змінна або рівень витрат за напрямками інноваційної діяльності підприємства; $f(K_i)$ – детермінована не випадкова компонента процесу; B_i – випадкова компонента процесу.

На величину витрат ресурсів (I_i) впливають такі вхідні величини як рівень загальних витрат на інновації (K_1), рівень інноваційних витрат на впровадження нових машин, обладнання та інших технічних засобів (K_2), рівень інноваційних витрат на впровадження нових технологій (K_3), рівень витрат на проведення досліджень і розробок (K_4) в розрахунку на одного працівника, а також рівень загальних витрат на інновації (K_5), рівень інноваційних витрат на впровадження нових *ОВФ* (K_6), рівень інноваційних витрат на впровадження нових технологій (K_7), рівень витрат на проведення досліджень і розробок (K_8) в розрахунку на одну гривню реалізованої продукції. Регресійна модель має вираз математичної формули, яка пояснює взаємозалежність вказаних показників, та описує кількісне співвідношення показників інноваційної і виробничої діяльності. Визначення закономірностей впливу інноваційних витрат на заощадження ресурсів підприємства дозволяє провести оцінку інноваційної діяльності і розрахувати прогностичні показники ресурсомісткості та ефективності виробництва залежно від величини інвестицій в інновації, тобто за допомогою регресійних моделей можливо встановити зміну величини витрат виробничих ресурсів за рахунок зміни рівня витрат на інновації. Це дає можливість управління економічними показниками, що характеризують ресурсомісткість та ефективність виробництва, шляхом встановлення необхідного обсягу капітальних вкладень для досягнення запланованого кінцевого результату роботи підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичні узагальнення та розроблено методологічні підходи щодо вирішення наукової проблеми управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств в постконфліктних умовах. Результати дослідження дозволили зробити наступні висновки та пропозиції теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. Аналізуючи існуючі тенденції розвитку використання ресурсів, встановлено, що перспективним напрямом управління та організації ресурсоощадною діяльністю в національній економіці є стратегія розвитку переробних підприємств, яка синтезує позитивні сторони системи, знижуючи деградаційні процеси.

2. Виявлено, що деструктивні явища ресурсовикористання в умовах переробних підприємств – це будь-які постконфліктні події і процеси, що порушують раціональне використання і відтворення ресурсної бази. У контексті ресурсів вони призводять до погіршення їх якісних характеристик, втрат засобів виробництва. З позицій системного підходу проведено класифікацію деструктивних явищ за такими ознаками, як час прояву, територіальний масштаб, тенденції розвитку, напрям впливу, джерела походження. Встановлено, що наслідки дії деструктивних явищ зумовлюють такий стан ресурсів, як природний, рівноважний, кризовий, критичний і катастрофічний, що визначає масштаб негативних змін і комплекс заходів управління та організації ресурсоощадною діяльністю.

3. Історичний розвиток ресурсоощадної діяльності переробних підприємств у контексті економічної науки віддзеркалює той факт, що використання ресурсів тривалий час мало антропоцентричний характер, розглядаючи ресурси як елемент для отримання максимального прибутку. Екстенсивне використання ресурсів в умовах адміністративно-командної системи було обґрунтовано існуючою, на той час, доктриною радянської науки, орієнтованою на зростання обсягів виробництва, у результаті чого було порушено гармонізацію відносин суспільства. Доведено

необхідність в умовах ринкових трансформацій виробництва розробки концептуальних основ та механізмів розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств, в основі яких є інноваційні технології, які гармонійно поєднують інтенсифікацію виробництва, раціональне використання ресурсів і високу якість продукції.

4. Встановлено, що ресурсоощадна діяльність переробних підприємств являє собою систему технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних заходів і засобів спрямованих на раціональне використання усіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин з екологічно безпечним впливом на навколишнє середовище. Чинники управління та організації ресурсоощадною діяльністю справляють свій вплив лише в комплексі на основі об'єднання в оптимальному співвідношенні техніко-технологічних, організаційних і соціально-економічних чинників, що забезпечує сталий розвиток переробного виробництва у постконфліктних умовах.

5. Виявлено основні принципи управління та організації ресурсоощадною діяльністю підприємств, зміст яких полягає у системності, комплексності, цілісності, довгострокової перспективи, нормативності, взаємовідповідальності, інформаційності, врахування вартості упущених можливостей, платності, економічного стимулювання, відшкодування збитків, «забруднювач сплачує». Встановлено, що реалізація ресурсоощадної діяльності досягається шляхом моніторингу, який включає такі етапи, як спостереження, аналіз, прогнозування змін, інформаційна підтримка управлінського рішення. У контексті аналізу даних моніторингу вдосконалено систему оцінки ефективності використання ресурсів на підставі показника, який являє собою відношення грошової оцінки ресурсу до вартості продукції. Запропоновано інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу як співвідношення обсягу виробництва до сукупних витрат кожного виду ресурсів. Ефективність використання ресурсного потенціалу переробної галузі визначається як сума коефіцієнтів ефективності використання ресурсного потенціалу кожного підприємства.

6. Ретроспективний аналіз розвитку переробних підприємств показав, що в міру удосконалення засобів, розширення асортименту продукції і зміною соціально-економічних формацій суспільства вершиною деградаційних процесів став період соціалістичного способу господарювання, який знайшов своє продовження в умовах ринкової економіки. Такі деструктивні явища складають продовольчу і національну загрозу країні.

7. З метою зменшення негативних наслідків при використанні ресурсів переробних підприємств у постконфліктних умовах запропоновано відповідні організаційно-економічні механізми та розроблено методичні підходи щодо визначення збитків, зумовлених погіршенням якісного стану виробництва за певний період на основі статистичних даних.

8. Для організації відшкодування збитків, зумовлених деградацією ресурсного потенціалу запропоновано корегування, зміни та доповнення до нормативно-правових актів, які розкривають відмінність формулювань: «збитки від погіршення економічного стану» та «недоодержаний дохід».

9. Встановлено, що однією з причин недостатнього ресурсного забезпечення переробних підприємств в постконфліктних умовах є диспаритет цін продукції аграрного сектора і промисловості. Для зменшення диспаритету цін держава повинна забезпечити рівні умови для функціонування господарства і промисловості. Стандарт

середньої норми прибутку на продукцію повинен прийматися на рівні норми прибутку від промислового капіталу. Усунення диспаритету цін досягається завдяки протекціоністській політиці держави у формі державних програм, з відповідним їх фінансуванням, спрямованих на збільшення попиту на продукцію або зниження витрат виробництва, закупівлі або надання під нього кредиту для гарантування та підтримки цін, субсидування переробного виробництва.

10. Доведено, що забезпечення переробних підприємств фінансовими ресурсами, страховими виплатами повинно здійснюватися за умови регламентації їх господарської діяльності на підставі програм, проектів. При цьому оцінка збитків, заподіяних страховим випадком, визначається на підставі даних оцінки заподіяних збитків. Встановлено, що бюджетне фінансування заходів з раціонального використання ресурсів в Україні складає лише 2,5-4,5% від норми передбаченої законом України, а з прийняттям чинного Податкового кодексу України взагалі не підтримується централізоване та цільове використання коштів, що надходять від сплати податку.

11. Враховуючи пріоритетні напрями стратегії енерго- і ресурсоощадності державою розроблено концептуальні положення розвитку ресурсоощадної діяльності переробних підприємств. Доведено, що в основі впровадження ресурсоощадних технологій є інноваційність виробництва, яка ґрунтується на використанні новітніх технологій.

12. Встановлено, що запропонований організаційно-економічний механізм управління та організації ресурсоощадною діяльністю переробних підприємств в постконфліктних умовах дозволяє вирішувати наступні завдання: оптимізувати витрати ресурсів на переробному підприємстві при виробництві нових видів продукції; здійснити моніторинг виробничих, соціальних, економічних та екологічних проблем, що виникають на підприємстві, вирішення яких можливе за рахунок інноваційних ресурсоощадних технологій; підвищити рівень та покращити умови продуктивності праці на підприємстві, за рахунок ресурсоощадних технологій; оцінити результати ресурсоощадності на підприємстві, як за окремими ресурсоощадними заходами, так і за видами ресурсів, визначати внесок окремих підрозділів підприємства та працівників у загальний результат ресурсоощадності; зацікавити працівників підприємства, перш за все проектувальників нових виробів, у постійному пошуку та реалізації резервів ресурсоощадності, шляхом створення ефективної системи заохочень; максимізувати прибуток переробних підприємств, підвищити рівень конкурентоспроможності продукції та посилити позиції підприємства на ринку за рахунок систематичного виявлення та використання наявних резервів.

СПИСОК ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1.1. Монографії:

1. Кінаш¹ І. А. Постконфліктні механізми управління та інструментарій організації ресурсоощадною роботою в умовах переробних підприємств: монографія / І. А. Кінаш. – Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, 2015. – 571 с. (25,9 д.а.).

2. Кінаш І. А. Енергоощадність: напрями розвитку (проблеми, задачі, рішення):

¹ Прізвище Кінаш змінено на Ясінецька на підставі свідчення про шлюб №147660 від 18.05.2016р.

колективна монографія / [Б. М. Андрушків, В. С. Федорейко, І. С. Іскерський, І. А. Кінаш, У. М. Митник, В. А. Паляниця, О. Б. Погайдак, І. І. Стойко, Р. П. Шерстюк, О. Б. Бойко, С. М. Юрків]; за ред. Н. Б. Кирич – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2015.– 202с. (9,2 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,8 д.а. – визначення інноваційних ресурсоощадних технологій у переробній галузі*].

3. Кінаш І. А. Наш завтрашній день. Пошук шляхів управління розвитком області: колективна монографія / [Б. М. Андрушків, О. Б. Бойко, Н. Б. Кирич, І. А. Кінаш, Г. Х. Мельник, Л. М. Мельник, У. М. Митник, В. А. Паляниця, О. Б. Погайдак, І. І. Стойко, Р. П. Шерстюк]; за заг. ред. Б. М. Андрушківа. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2015.– 196 с. (8,9 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,7 д.а. – визначення місця і ролі переробної галузі у розвитку нової економіки Тернопільщини*].

4. Кінаш І.А. Інноваційні засоби розвитку нетрадиційних джерел енергії та організація ресурсовикористання в соціогуманітарному комплексі України: колективна монографія / [Андрушків Б.М., Бойко О.Б., Вовк Ю.Я., Кирич Н.Б., Кінаш І.А. та ін.]; За ред. Б.М. Андрушківа. – Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2016. – 804 с. (36,5 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,8 д.а. – визначення ролі управління ресурсоощадністю в організації ресурсовикористання*].

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України:

5. Кінаш І.А. Аналіз ресурсного потенціалу переробних підприємств / І.А. Кінаш // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – № 4 [30], 2012. – С. 90–96. (0,5 д.а.).

6. Кінаш І.А. Особливості функціонування переробних підприємств в умовах трансформаційної економіки / І.А. Кінаш // Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – № 4 [14], 2012. – С. 66–69. (0,6 д.а.).

7. Кінаш І.А. Аналіз енергоощадності машинобудівних підприємств України / І.А. Кінаш // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – № 8 [34], 2012. – С. 34–40. (0,6 д.а.).

8. Кінаш І.А. Енергоощадність як стратегія розвитку переробних підприємств АПК / І.А. Кінаш // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – № 6 [32], 2012. – С. 46–53. (0,5 д.а.).

9. Кінаш І.А. Стратегія стійкого розвитку аграрного сектору економіки на основі підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом / І.А. Кінаш // Економіка та управління АПК: збірник наукових праць. Вип. 7 (93). – Біла Церква: БНАУ, 2012. – С. 119–123. (0,5 д.а.).

10. Кінаш І.А. Методичні підходи до оцінки ефективності ресурсного потенціалу переробних підприємств / І.А. Кінаш // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування»: збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. – № 9, 2012. – С. 313–318. (0,6 д.а.).

11. Кінаш І.А. Формування та використання виробничого потенціалу переробних підприємств / І.А. Кінаш // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 11, Ч. 5 – Херсон: ХДУ, 2015. – С.48–51. (0,6 д.а.).

12. Кінаш І. А. Інноваційні технології у контексті підвищення ефективності використання ресурсної бази переробних підприємств / Н. Б. Кирич, І. А. Кінаш // Економіка і управління: науковий журнал. –№ 3, (67), 2015. – С. 66–70. (0,8 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,4 д.а. – визначення інноваційних ресурсоощадних*

технологій переробних підприємств].

13. Кінаш І.А. Основні підходи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу переробного підприємства / І.А. Кінаш // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 28. Ч. 4. – Чернівці: БДФЕУ, 2015. – С. 73–83. (0,6 д.а.).

14. Кінаш І.А. Показники ефективності використання складових ресурсного потенціалу в умовах переробного підприємства / І.А. Кінаш // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 14, Ч. 5 – Херсон: ХДУ, 2015. – С. 68–71. (0,5 д.а.).

15. Кінаш І.А. Регулювання процесів ресурсозбереження на основі удосконалення економічного механізму / І.А. Кінаш // Вісник Одеського національного університету. Економіка. Вип. 5, Том. 20. – Одеса: ОНУ, 2015. – С. 119–122. (0,5 д.а.).

16. Кінаш І.А. Вплив диспаритету цін на ресурсне забезпечення переробних підприємств / І.А. Кінаш // Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського «Глобальні та національні проблеми економіки». Вип. 8. – Миколаїв, 2015. – С. 423–426. (0,5 д.а.).

17. Кінаш І. А. Аналіз ефективності інноваційно-ресурсної та логістично-маркетингової компонент організації економічного механізму управління в умовах євроінтеграційної трансформації підприємства / І.А. Кінаш, Р.П. Шерстюк, О.Б. Погайдак, О.І. Кузьмак // Вісник Одеського національного університету. Економіка. Вип. 5, Том. 20 – Одеса: ОНУ, 2015. – С.122–127. (1,0 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,4 д.а. – визначення інноваційних технологій ресурсоощадності переробних підприємств*].

1.3. Праці у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, які внесено до міжнародних наукометричних баз даних:

18. Irina, Kinash. The essence of the economic mechanism of energy saving processing plants // European Applied Sciences, September, 2015, 9, pp. 79-80. (0,5 д.а.).

19. Irina, Kinash. Criteria management efficiency of resource potential processing enterprises // Paradigmata poznani, November, 2015, 4, pp. 86-89. (0,5 д.а.).

20. Irina, Kinash. Using rational direction of resources of the enterprise // European Journal of Economics and Management Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. №4, 2015, pp. 37-40. (0,6 д.а.).

21. Irina, Kinash. Innovations in the context increase efficiency resursosberezhenyua enterprises // East European Scientific Journal, Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. Warszawa. №2, 2015, pp. 20-24. (0,5 д.а.).

22. Irina, Kinash. Organization of system resource saving management in enterprise // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 11-128 (4) 2015. pp. 109-111, (0,5 д.а.).

23. Кінаш І. А. Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств / І.А. Кінаш // Сталий розвиток економіки: Міжнародний науково-виробничий журнал. – № 3 [28], 2015. – С.185 –190. (0,7 д.а.).

24. Кінаш І. А. Енергозбереження як чинник економічного розвитку підприємства / І.А. Кінаш // Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал. – № 3 [58], 2015. – С. 81–86. (0,6 д.а.).

25. Кінаш І. А. Вторинне ресурсокористування, як чинник ефективної

ресурсоощадної діяльності / І.А. Кінаш // Науковий журнал «Економічний форум» Луцького національного технічного університету. Вип. 5, Том. 20 – Луцьк: ЛНТУ, 2015. – С. 48–51. (0,5 д.а.).

26. Кінаш І. А. Багатокомпонентний, функціонально-логістичний підхід до формування моделі управління чинниками підвищення ефективності промислового підприємства у постконфліктний період / І.А. Кінаш, Р.П. Шерстюк, О.Б. Погайдак, О.І. Кузьмак // Сталий розвиток економіки: Міжнародний науково-виробничий журнал. – № 4 [29], 2015. – С. 44–53. (1,0 д.а.) [*Особистий внесок здобувача: 0,4 д.а. – визначення чинників ресурсоощадності переробної галузі у постконфліктний період*].

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

27. Кінаш І. А. Інформаційні технології в управлінні сучасним переробним підприємством в контексті ресурсоощадності / І.А. Кінаш // Сучасні проблеми інноваційної діяльності в Україні: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, (Київ, 18-19 січня 2013 р.). – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2013. – С. 83-86, (0,4 д.а.).

28. Кінаш І. А. Інтенсифікація – як фактор ресурсоощадності переробних підприємств / І. А. Кінаш // Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Ужгород, 22-23 листопада 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Ужгор. націон. ун-т. – Ужгород: Видавничий дім «Гальветика», 2013. – С. 112-115, (0,4 д.а.).

29. Кінаш І. А. Сутність інвестиційної складової у сфері раціонального ресурсокористування та охороні навколишнього середовища / І.А. Кінаш // Формування стратегії науково-технологічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства: матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, (Тернопіль, 5-6 грудня 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Терн. націон. економ. ун-т [та ін]. – Тернопіль: Крок, 2013. – С. 186-188, (0,4 д.а.).

30. Кінаш І. А. Інноваційні засади розвитку переробних підприємств з використанням енергоощадних технологій / І.А. Кінаш // Інноваційні засади сталого розвитку національного господарства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Кам'янець-Подільський, 21-22 листопада 2014 р.) / М-во аграрної політики та продовольства України, Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т [та ін]. – Кам'янець-Подільський: Видавничий дім «Гальветика», 2014. – С. 73-74, (0,4 д.а.).

31. Кінаш І. А. Інноваційні технології в системі управління ресурсоощадністю в умовах переробних підприємств / І.А. Кінаш // Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Львів, 24-25 жовтня 2014 р.) / ГО «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛЕФ, 2014. – С. 20-22, (0,4 д.а.).

32. Кінаш І. А. Структура виробничого потенціалу підприємства / І.А. Кінаш // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит та управління економічними процесами в світовій і національній економіці : історія, сучасність, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 40-річчю кафедри обліку і аудиту, (Кам'янець-Подільський, 23 жовтня 2014 р.) / М-во освіти і науки України, Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т [та ін]. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2014. – С. 20-22, (0,4 д.а.).

33. Кінаш І. А. Ресурсоощадність харчових переробних підприємств / Н. Б. Кирич, І. А. Кінаш // Стан і перспективи харчової науки та промисловості: матеріали Міжнародної науково-технічної конференції, (Тернопіль, 8-9 жовтня

2015 р.) / М-во освіти і науки України, Терн. націон. техн. ун-т ім. І. Пулюя [та ін]. – Тернопіль: ТНТУ, 2015. – С. 196-198, (0,5 д.а.).

34. Кінаш І. А. Шляхи вирішення проблем ресурсів в умовах переробних підприємств / І. А. Кінаш // Матеріали Міжнародного інвестиційного форуму-виставки з енергоефективності та енергоощадності, (Тернопіль, 8-9 жовтня 2015 р.) / Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля [та ін]. – Тернопіль: ТНТУ, 2015. – С. 87-89, (0,4 д.а.).

35. Кінаш І. А. Ресурсоощадність, як стратегії сталого економічного розвитку переробних підприємств / І.А. Кінаш // Сучасні наукові погляди на економічний розвиток країни: теорії та пропозиції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Ужгород, 11-12 грудня 2015 р.) / М-во освіти і науки України, Ужгор. націон. ун-т [та ін]. – Ужгород: Видавничий дім «Гальветика», 2015. – С. 87-90, (0,4 д.а.).

3. Інші публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

36. Кінаш І. А. Екологічний менеджмент: еколого-економічні засади раціонального ресурсокористування / Н.Б. Кирич, І.А. Кінаш, О.Б. Погайдак. – Тернопіль: Терно-граф, 2011. – 268 с., (12,2 д.а.) [Особистий внесок здобувача: 3,1 д.а. – розкриття екологічних моментів в умовах ресурсоощадності переробних підприємств].

37. Кінаш І. А. Управління сільськогосподарським підприємством з використанням інформаційних технологій / І.А. Кінаш // Сталій розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – № 2 [12], 2012. – С. 50–53. (0,5 д.а.).

38. Кінаш І.А. Роль та місце гідроенергетики в енергоощадності / І.А. Кінаш// Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. – №1 (27), 2012. – С. 66–70. (0,4 д.а.).

39. Кінаш І. А. Структурно-сутнісна характеристика інноваційно-активного переробного підприємства / І.А. Кінаш // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 28. Ч. 4. – Чернівці: БДФЕУ, 2015. – С. 66–69. (0,5 д.а.).

40. Кінаш І. А. Особливості інформаційного забезпечення системи управління промисловим підприємством в умовах реалізації багатокомпонентного аналітичного підходу / І.А. Кінаш, Р.П. Шерстюк, О.Б. Погайдак, О.І. Кузьмак // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 28. Ч. 4. – Чернівці: БДФЕУ, 2015. – С. 133–140, (0,8 д.а.) [Особистий внесок здобувача: 0,3 д.а. – розкриття впливу інформаційного забезпечення на систему управління підприємством].

АНОТАЦІЯ

Ясінецька І. А. Постконфліктні механізми управління та інструментарій організації ресурсоощадною роботою в умовах переробних підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2016 р.

У дисертації сформовано методологічні підходи до формування організаційно-економічного механізму управління ресурсоощадною діяльністю переробних

підприємств, що ґрунтуються на синтезі соціально-економічної та екологічної ефективності переробних підприємств, забезпечуючи цим самим сталий розвиток переробної галузі в умовах глобалізаційних процесів та адаптації переробного виробництва до Європейських вимог у постконфліктних умовах; обґрунтовано наукову методологію оцінювання збитків переробних підприємств від зносу основних засобів при їх незбалансованому використанні, в основі якої є визначення енергомісткості та вартості еквівалентної кількості відновлення основних засобів, а також величини збитків, зумовлених погіршенням їх продуктивних властивостей; розроблено модель функціонування ресурсоощадного організаційно-економічного механізму в умовах різногалузевої належності переробних підприємств, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і є основою впровадження інноваційних, ресурсоощадних технологій у системі переробних підприємств.

Ключові слова: переробні підприємства, постконфліктні механізми, ресурсоощадність, ресурсозабезпеченість, ресурсоемність, соціально-економічна та екологічна ефективність, організаційно-економічний механізм.

АННОТАЦИЯ

Ясинецкая И. А. Постконфликтные механизмы управления и инструментарий организации ресурсосберегающей работой в условиях перерабатывающих предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности), Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя, Тернополь, 2016 г.

Диссертация направлена на решение проблемы обоснования механизма развития ресурсосберегающей деятельности перерабатывающих предприятий в постконфликтный период в условиях интенсификации производства и рационального использования ресурсов (как в теоретическом, так и в практическом контексте) в соответствии с требованиями ЕС. Актуальность темы обусловлена необходимостью и научно-практической значимостью развития ресурсосберегающей деятельности перерабатывающих предприятий.

Целью исследования является обоснование теоретико-методологических основ управления и организации ресурсосберегающей деятельностью перерабатывающих предприятий и внедрение практических рекомендаций по эффективному использованию их ресурсов в постконфликтный период в условиях адаптации к Европейским требованиям.

Достижение поставленной цели обусловило необходимость решения следующих задач: развить научные взгляды на формирование ресурсосберегающей деятельности перерабатывающих предприятий в постконфликтный период; систематизировать теоретико-методологические основы деструктивных явлений, вызванных конфликтной ситуацией, в ресурсоиспользовании перерабатывающих предприятий; проанализировать предпосылки и принципы управления и организации ресурсосберегающей деятельностью перерабатывающих предприятий; обосновать методологические подходы к мониторингу и анализу использования ресурсов перерабатывающих предприятий; развить методологические и практические основы оценки убытков, обусловленных деградацией ресурсного потенциала перерабатывающих предприятий; разработать предложения по совершенствованию нормативно-правового обеспечения использования ресурсов в условиях

перерабатывающих предприятий; развить методический подход к определению амортизационных отчислений на капитальные вложения с целью аккумуляции средств на улучшение функционирования перерабатывающих предприятий; обосновать теоретико-методологические подходы к страхованию ресурсов и основных средств перерабатывающих предприятий; разработать концептуальные положения развития ресурсосберегающей деятельности перерабатывающих предприятий в постконфликтный период; разработать организационно-экономический механизм управления и инструментарий организации ресурсосберегающей работы перерабатывающих предприятий в постконфликтный период; разработать модель функционирования ресурсосберегающего организационно-экономического механизма в условиях разноотраслевой принадлежности перерабатывающих предприятий.

Объектом исследования являются процессы управления и организации ресурсосберегающей деятельностью перерабатывающих предприятий в постконфликтных условиях адаптации к Европейским требованиям. Предметом исследования является теоретико-методологические основы и практические аспекты управления и организации ресурсосберегающей деятельностью перерабатывающих предприятий.

В диссертационной работе решено теоретико-прикладную проблему формирования системы управления и организации ресурсосберегающей деятельностью в условиях перерабатывающих предприятий. К значительным результатам, определяющим научную новизну, относятся следующие: сформированы методологические подходы к формированию организационно-экономического механизма управления ресурсосберегающей деятельностью перерабатывающих предприятий, основанные на синтезе социально-экономической и экологической эффективности перерабатывающих предприятий, обеспечивая тем самым устойчивое развитие перерабатывающей отрасли в условиях глобализационных процессов и адаптации перерабатывающего производства к Европейским требованиям в постконфликтных условиях; обоснованно научную методологию оценки убытков перерабатывающих предприятий от износа основных средств при их несбалансированном использовании, в основе которой определение энергоемкости и стоимости эквивалентного количества восстановления основных средств, а также величины убытков, обусловленных ухудшением их производительных свойств; разработана модель функционирования ресурсосберегающего организационно-экономического механизма в условиях разноотраслевой принадлежности перерабатывающих предприятий, которая позволяет оптимизировать использование ресурсов и является основой внедрения инновационных, ресурсосберегающих технологий в системе перерабатывающих предприятий. Усовершенствованы методологические подходы и способ определения потерь от неэффективного использования ресурсов, в основе которых, в отличие от общепринятых, лежат меры по предупреждению деструктивных явлений в жизнедеятельности перерабатывающих предприятий и недопущения дальнейшего развития кризисных явлений производства и их деградации; механизм мониторинга и анализа использования ресурсов перерабатывающих предприятий, который, в отличие от существующих, дополнен с целью усовершенствования процесса показателям ресурсоемкости и коэффициентом эффективности использования ресурсного потенциала; концептуальные подходы по страхованию перерабатывающих предприятий от убытков и воздействия чрезвычайных ситуаций природного и

техногенного происхождения и др., которые, в отличие от существующих, учитывают отечественный и зарубежный опыт, интересы инвесторов при вложении средств в инвестиционные проекты только при условии получения надлежащей страховой защиты.

Практическое значение полученных результатов заключается в широких возможностях использования разработок в процессе управления и организации ресурсосберегающей работой в условиях перерабатывающих предприятий и повышения эффективности перерабатывающего производства. Практическая реализация сформулированных предложений создает условия развития ресурсосберегающей деятельности перерабатывающих предприятий и повышение социально-экономической и экологической эффективности решений, связанных с устойчивым развитием национальной экономики.

Ключевые слова: перерабатывающие предприятия, постконфликтные механизмы, ресурсосбережение, ресурсообеспеченность, ресурсоемкость, социально-экономическая и экологическая эффективность, организационно-экономический механизм.

ANNOTATION

Yasinetska I. A. Post-conflict management mechanisms and tools of resource-saving process in conditions on processing enterprises. – On the right of manuscript.

Thesis for obtaining scientific degree of a Doctor of Economic Sciences by specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by economic activity), Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2016.

The thesis is dedicated to form the methodological approaches to formation of organizational and economic mechanism of resource saving activities of processing plants, based on the synthesis of socio-economic and environmental efficiency of processing enterprises, ensuring thereby sustainable development of the processing industry in the conditions of globalization and adaptation processing industry to the European requirements in post-conflict conditions. There has been substantiated the scientific methodology of assessment the processing enterprises' damage from unbalanced use of their assets' depreciation, is based on determining the cost of an equivalent amount of recovery of property, energy intensity and the value of damage caused by the deterioration of their productive properties. In the base of proposed methodology there is energy intensity and determining the value of an equivalent amount of capital assets recovery, and the value of damage caused by the deterioration of their productive properties. There has been developed a model of resource saving organizational and economic mechanism in conditions of different branch belonging of processing enterprises that enable to optimize the use of resources and suits as a basis for implementation of innovative, resource-saving technologies in the system of processing enterprises.

Keywords: processing enterprises, post-conflict mechanisms, resources saving, resourcing, resource consumption, social and economic and environmental efficiency, organizational and economic mechanism.

Підписано до друку 07.07.2016. Формат 60×84
Ум. друк. арк. – 1,9. Обл.-вид. арк. – 2,0
Наклад – 120 прим. Замовлення № 77

Віддруковано в друкарні ФОП Сторожук О. В.
29000, м. Хмельницький, вул. Проскурівська, 19, фо. 209
Свідоцтво видавця ДК №4575